

**CIHM
Microfiche
Series
(Monographs)**

**ICMH
Collection de
microfiches
(monographies)**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1997

Technical and Bibliographic Notes / Notes techniques et bibliographiques

The Institute has attempted to obtain the best original copy available for filming. Features of this copy which may be bibliographically unique, which may alter any of the images in the reproduction, or which may significantly change the usual method of filming are checked below.

- Coloured covers / Couverture de couleur
- Covers damaged / Couverture endommagée
- Covers restored and/or laminated / Couverture restaurée et/ou pelliculée
- Cover title missing / Le titre de couverture manque
- Coloured maps / Cartes géographiques en couleur
- Coloured ink (i.e. other than blue or black) / Encre de couleur (i.e. autre que bleue ou noire)
- Coloured plates and/or illustrations / Planches et/ou illustrations en couleur
- Bound with other material / Relié avec d'autres documents
- Only edition available / Seule édition disponible
- Tight binding may cause shadows or distortion along interior margin / La reliure serrée peut causer de l'ombre ou de la distorsion le long de la marge intérieure.
- Blank leaves added during restorations may appear within the text. Whenever possible, these have been omitted from filming / Il se peut que certaines pages blanches ajoutées lors d'une restauration apparaissent dans le texte, mais, lorsque cela était possible, ces pages n'ont pas été filmées.
- Additional comments / Commentaires supplémentaires: Text in Ukrainian.

L'Institut a microfilmé le meilleur exemplaire qu'il lui a été possible de se procurer. Les détails de cet exemplaire qui sont peut-être uniques du point de vue bibliographique, qui peuvent modifier une image reproduite, ou qui peuvent exiger une modification dans la méthode normale de filmage sont indiqués ci-dessous.

- Coloured pages / Pages de couleur
- Pages damaged / Pages endommagées
- Pages restored and/or laminated / Pages restaurées et/ou pelliculées
- Pages discoloured, stained or foxed / Pages décolorées, tachetées ou piquées
- Pages detached / Pages détachées
- Showthrough / Transparence
- Quality of print varies / Qualité inégale de l'impression
- Includes supplementary material / Comprend du matériel supplémentaire
- Pages wholly or partially obscured by errata slips, tissues, etc., have been re-filmed to ensure the best possible image / Les pages totalement ou partiellement obscurcies par un feuillet d'errata, une pelure, etc., ont été filmées à nouveau de façon à obtenir la meilleure image possible.
- Opposing pages with varying colouration or discolourations are filmed twice to ensure the best possible image / Les pages s'opposant ayant des colorations variables ou des décolorations sont filmées deux fois afin d'obtenir la meilleure image possible.

This item is filmed at the reduction ratio checked below / Ce document est filmé au taux de réduction indiqué ci-dessous.

10x	14x	18x	22x	26x	30x
☐	☐	☒	☐	☐	☐
12x	16x	20x	24x	28x	32x

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

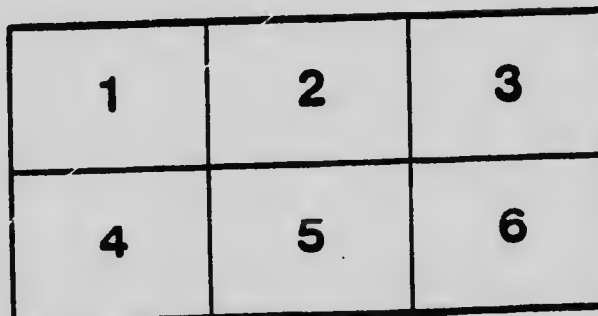
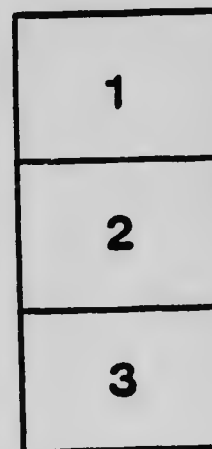
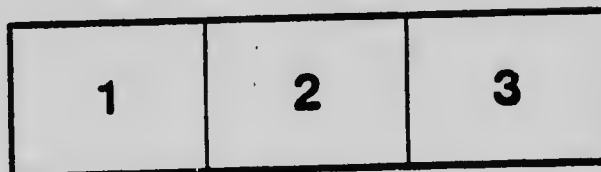
National Library of Canada

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol \rightarrow (meaning "CONTINUED"), or the symbol ∇ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

Bibliothèque nationale du Canada

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

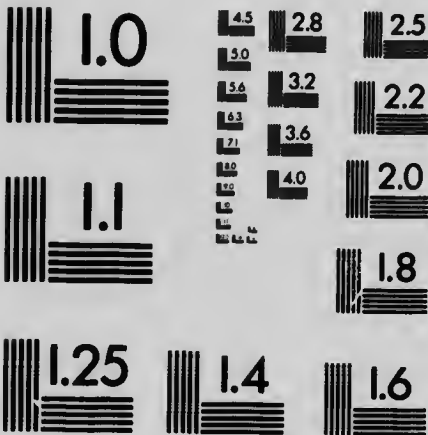
Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole \rightarrow signifie "A SUIVRE"; le symbole ∇ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

(ANSI and ISO TEST CHART No. 2)

APPLIED IMAGE Inc

1653 East Main Street
Rochester, New York 14609 USA
(716) 482 - 0300 - Phone
(716) 288 - 5989 - Fax

АБГАР СОСТАВ

ПРИ
СТРІЛЕЦЬКІЙ ВАТРІ

ПЕРЕВІВ ПАВЛО КИРЧІВ

ВІННИЦЕГ 1918.

КНИЖКИ

ЯКІ МОЖЕТЕ ДІСТАТИ В РЕДАКЦІЇ "КАН. РУСИНА"

Псалтира	1.00
Лелія Ізраїля	50
Мати Божа Неустаючої Помочи	25
Рождественська Містерія	25
Де знайти Правду?	20
Пити, чи не пити?	10
Статок робить достаток	10
По котрій стороні правда?	15
Кобзар Тараса Шевченка	1.00
Голгофта	05
Збірник українських пісень	50
Десять братів	15
Що Іван на тамтім світі бачив	05
Історія про малого Пилипка	20
Плаваючий острів	10
Січовий Сьпіваник	15
Нещасне кохане	10
Коляди і Щедрівки	20
Словарці англійсько-українські	50
Лис Микита	50
Сміх і жарти	20
Оповідане про 40 розбишак	20
Казки про циганів	10
Як царевич літав до царівни	10
Не роди ся красний	20
Як пан собі біди шукав	15
Блудний син	25
Галка смерти	05
Петрії й Довбушки, в оправі	1.10
Петрії й Довбушки, брошура	80
Біля машини	10
Заборона українського слова	25
Вільна Україна	25
Сорок тисяч миль під водою	1.00
Як Михась, син мельника, ходив до неба по діаманти	20
Як Палій боров ся зі смоком	10
Як королевич воював з чертами	10
Брат із місяцем, сестра зі звіздами і прекрасна Олена	20

Knyharnia im. T. Shevchenka, 590 Pritchard Ave., Winnipeg

ДВГАР СОЛТАН

ПРИ
СТРІЛЕЦЬКІЙ ВАТРІ

ПЕРЕВІВ ПАВЛО КІРЧІВ

ALBION

ВІННІПЕГ 1918.

Накладом Кан.-Української Видавничої С-ни
590 Прічард Евію, Вінніпег, Канада.

PG7158

SC4

P71

Ми спинали ся щораз висше... і перел с собою бачив я стрімку стежчину, що пияла ся поміж небосяглі смереки ген в гору, аж до смарагдово зелених пасовиск і полонин; на їх окраїнах виділи виразно закрої малої, припертої до скали колиби — закрої пастухів; понад колибою вносив ся каменистий, то сюд то туд недорісним ялівцем порослий, верх Растічки.

В грудях почало менї заперати дух; в плечах, на грудях і на раменах мовби хто колов тисячами іглиць, а з чола летів піт повними потоками... Я станув на хвилину і обернув ся в сторону, відки ми прийшли. Оперши ся на цівці своєї рушницї, пустив я очи в долину, та зразу не міг нічо видїти, лиш віддихав поспішно, напрасно, як той кінь по швидкім переїзді, або хорт по зловленю швидконогого зайця; заздрені предмети мінили ся в очах, сплїтали ся в якийсь дивний, невиразний безлад.

Прийшовши троха до себе, як віддих троха звільнив ся, і обтерши очи з поту, узрів я такий пишний вид, що аж серце на хвилю битись перестало, а всі сили душі вмлі ока змінили ся в одно чувство — великого подиву для величного образу природи, для чудового діла Сотворителя.

В ногах, десь там тисяч метрів під нами, вила ся синява стяжка Черемошу; гірський ручай, поломаний в кривулї, продирав ся поміж заломи гір, підмивав вузкі верховинські городи, пхав ся майже під пороги гуцульських хат. Ся неволя гнївила його видячки, бо аж до моїх ух долїтав придавлений, але гнївний та гризотливий шум річної филї; бури та ся там ріка, жалилась на примус. Поза ручаем зелені лїси букові, між ними поляни, а на них рідкі хати гуцульські, як орлині гнїзда до скали причеплені. Висше ялинові й смерекові бори, чорні та страшні, якісь мертві, зловіщі. А понад ними смарагдові прогали, повні овець, пастухів, повні житя, овіяngo поетичною легендою людовою тягнули ся аж до сїрих підніж скалистих верхів Піп—Івана і Смотрижа, що озарені ярким сонїчним промінем мінили ся хамелеоновими красками.

Наша каравана, котру я лишив о яких двіста метрів за собою, вила ся як сороката гусїниця по крутїй стежчинї. Мої товариші стрільці, щоби не помучитись, їхали на малих гуцульських кониках, проваджених властителями, одїтими в різнобарвні яскраві строї; голубі, білі і червоні бесаги, на натерханих конях, видїли здалека на зеленім підснорку сме рекового бору; гуцульські стрільці, що були призначені до нагінки звіра, пристроїлись в

чепурні кресанї у павяних перах; гамір людської бесїди, ирзане коней, уїдане та скавулене псів зливали ся разом в якийсь дивний, троха дикий звук, що сотками відгомонів розглягав ся по тихій звичайно пустини.

Каравана зближала ся що раз більше; дивлячись на неї, стояв я в задумі, коли нараз мій стрілець, Никола, гуцул з Жабя, нанятий на увесь час ловів, діткнув легко мого плеча, тай каже:

— В дорогу, пане! До колиби ще доста далеко, тай стояти отак недобре.

Ми рушили дальше. Стежка ставала щораз стрімкїйша; великанські смерекові колоди, звалені вітром, лежали побіч, відкочені з стежки людською рукою. Під ногами дрібна рїнь скаловата, остра страшенно і невисловно болюча. Лучі склонюючого ся вже легко д за ходови сонця, мов на злість зївали дивно горячим жаром; я чув ся, що сили мене уже зовсім опускають; віддав перед усього Николї рушницю, відтак мисливський піж, фляшчину на напиток, ладівницю, бінсклї. Никола брав усьо з моїх рук і з осміхом чіпляв коникови на кульбаку, котрого провадив в руках, та котрий спершу мав мене вивезти на верх гори.

— Не буде з того нічо! — промовив поволи з намислом, коли я кинув йому свою стрілець

ку курту; — сїдайте, пане, на коня, инакше не доїдемо; ви не привичні ходити по горах...

Слова старого Гуцула діймили мене, як о-строга пруткого коня, до живого вкололи; встидно менї було товаришів, з котрих я не-давно насмівав ся та прозивав бабіями зате, що бояли ся видрапати на гору власними си-лами. З подвійною силоміцю пустив ся я на-перед, але увійшовши з двіста кроків, стра-тив віддих і... упав на землю. Старий підбіг до мене, насилу вляв менї з флящини в рот до-брий лик горівки, обули буркою, силоміць всадив на коня, а йдучи побіч, став казати спо-кійним, милозвучним голосом:

— Ви, панове з долів, не знаєте, що це вер-хи. Тутки жартувати не мож; на зігрітого чо-ловіка повіє гірський студений вітер тай по-паничи... Обтуліть май лїпше бурку... Так, так, — бурмотїв дальше, — душі у вас із сір-ки, гадками тобисьте лїтали гей орли, гей ко-зи дикі скакали, медведя то пальцями бисте душили, а як прийде до дїла, то сили вас ону скають і робите ся як малі дїти.

Коник швидко перебирав ногами, лиш рїнь хрупотїла під конитами; верховинець ішов побіч, віддихаючи так свобідно, мовби прохо-жував ся по мійських, вигідних бульварах. І менї вкінци привернуло знов віддих. Пішої вандрівки я не пробував більше, лиш розсїв

ся, — о скільки лиш було можна — вигідно на терлиці (сідлі) і почав з верховинцем бесіду. Колиба не була вже від нас дальше, як на сто кроків, а понад нею взносив ся каменистий верх. Дивлячись на него, я учув нараз не побориму охоту стати зараз на нїм і глянути з него в далеч, на далекі, а серцю дорогі рівнини.

— Їдьмо просто на грунь, — кликнув я до Николи; — тамті дадуть собі сами раду, вечерю приладять.

— На самім груни дуже студено, верхові ві три віють, аби вам пак, пане, що не пошкодило.

— Не бії ся; я маю бурку і флящину; не замерземо.

В десять хвиль опісля стояв я на хребті тисяч шістьсот метрів понад поземом Чорного моря. Я поглянув на всхід.

Перед моїми очима отворив ся величний вид, мовби який замерзлий океан під шаленим подувом північного вихру. Верхи і верхи в далеч, в нескінченість, тягнуть ся одні за другими і опадають щораз низше та низше... аж до далеких незахопних оком рівнин. А ціле отсе море гір, скал, борів та вод навіяне якоюсь таємничою паморокою поетичною, засніле від тїни висших пасм — видавало ся поважне і празничне.

Я зліз з коня і, сівши на облямку звітрілої скали, дивився перед себе. Якийсь задум звільна находив на мене, а мій взір, совгаючись лиш по тім блїдс синявім морю памороки, сягав щораз дальше і дальше, деь аж поза спінені брили Прута, поза шумні филї Дністра, деь аж на рівнини подільські і добачував там білий двір під солом'яним дахом і старі, віковічні дерева довкола...

— Пане, сходїм в долину, д колибі, — перебив мої привиди Никола. — Василь вже розложив ватру, а панове просять вас на горівку та на перекуску.

Я зірвав ся, силоміцю перетяв свої присони і побіг на горівку та закуску. В долину сходив я досить борзо, так, що старий гуцул, враз з конем, ледви здужав за мною. Я чув, як за моїми плечима правив, очевидно сам з собою, о тім, що “о много лекше сходи ти з гори, як дерти ся на верхи”.

На гори налягла тепер легонька мрака, сонце зайшло було вже поза хребет Черногори, і менї повідїлось, що далеко на полудни мигнула блїда блискавка.

— Пане! — долетїв до мене в тій хвили голос Николи, — а видїлисьте, варе, коли бую в горах?

— Ні! — кажу, звільняючи ходом, аби Никола зрівнав ся зі мною, — не видїв.

— То нині увидите! — відповів, принукуючи коня до боршого кроку. — На угорській стороні блискає, Піп Іван заодів ся в мраку, а парно, що аж кінь без ваги, тай кроком ідучи, пїтїє... Буде буря! Мільнеришин медведюк та щенюк уже радують ся... та на граничній полонині, там межі Піп-Іваном а Говерлею скоки виправляють... Це для них рай буря або заверюха.

Никола, не як звичайно гуцули, був дуже говіркий і любив балаканину, але я тепер спішив ся до товаришів і не питав його, що то за медведюк і щенюк Мільчинерів... Здалека долїтав мене уже голос нашого маляра, котрий прилучив ся до нашої стрілецької виправи, щоби собі дещо малювати, але поправді він ні малював, ніто не споганив своїх артистичних рук проливом крови звірини за неповинне; горівку пив лиш за трох, мамалигу та бриндзю Ів як Волох і прищурював ся до гірняківень, розправляючи їм о їх чуднім погляді сумовитих очий. Тепер стояв з розхрестованими руками, його сорокатиї шкоцький шаль на вітрі уносив ся над ним, як хоругва. В одній руці держав велику таборну фляшку, а в другій чарку.

— А ну, скорі дити. ! — кликав на мене, бо отсі Беоти, що їх з собою возиш, випють тобі весь спірітус, а без спірітуса “вультго” ду

ха, як будуть твої твори?

За хвилю був я уже при неоціненім товаришу, випив добру чарку горівки, котру він мені своїми руками наляв; горівка зробила мені добре; я учув якусь теплоту, що розпливалася по усіх жилах... Тужні присоня зовсім відлетіли.

Я глянув вокруг: мої товариші, загорілі стрільці, сиділи на розстеленім кудлатім воїлоці угорським, завівши пристрастну суперечку о тім, чи буде завтра медвідь, чи не буде? Новак, лїсничий із Скарбівських лїсів, котрий з чемности до нас прилучився, порядкував ягуцулами, що розкладали великанську ватру; поприпинані до вориня, при обгородах на худобу, пси вили та скомлїли, допрошуючись їди; корови ричали, вівці бляляли, а господар колиби, ураз із своїми помічниками, стяли мовчки та приглядалися з якимсь задивом цілому нашому, численному таборови.

— Спішіть ся з вечерою — обізвав ся, зі мною надійшовши, Никола. — На угорським боці понад клявзами блискає ся, буде буря. — Брате Юрій, ци є у вас місце в колибі, аби сте переночували трох панів, маляра да пана Новака?

Никола не хотїв ніяк нашого артиста зачислити до панів; на всі мої розповіді відповідав сухо:

— От не дурить, пане!... Богомазник тай тільки! До сойки хибив, лиш за молодицями гонить.

Тепер, на потакуючу відповідь газди, кивнув на двох підростків, що мали пси провадити і, разом з ними, забрався зносити набори з коней до колиби, перестерігаючи заєдно, аби спішити ся з вечерою, бо бурі лишень що не видко.

Ми всі засїли коло розложеної Новаком ва три, заїдали велику чвертку баранини, краючи єї стрілецькими ножами та помагаючи собі пальцями.

— Борше Бог сотворив палачу, як виделці!
— проголосив набожно Новак, впихаючи в рот поважний кусень баранини.

— Виджу, виджу! — перебив його широтист, — що всі ви тут в тих проклятих горах не відбігли від тої епохи світа, в котрій Бог людей сотворив... Звичаї тут ваші і цивілізація і інтелігенція поосібних одиниць...

— Що ви через те розумієте? — крикнув до брий Новачисько, червоніючи нагло і майже давлячи ся кавалком мяса, котрого ще не проковтнув.

— Те розумію, що розумію! — відповів весело сміючи ся, маляр. — Знаю те, що до нікого одного когось я не говорив, та видно, що пословиці суть засобом мудрости народів!...

Тямите... а може ви в тих горах вже й забули — пословицю: “удар в стіл а ножиці відізвуться?”... Але ще раз кажу, що я нікому одному комусь не давав на притик.

— Мій пане, я собі дуже випрошую — лопотів щораз невиразнійше Новак, давлячи ся так на добре. Очи стали встовп, лице аж посишло. Ми всі поналякували ся, не знаючи в першій хвили, що починати; але маляр був, видно, найпритомнійший, бо схопив ся зараз і міцним кулаком ударив їсничого кілька разів в потилицю. Сей спосіб, хоть і варварський, поміг, бо пацієнт відразу проликнув баранину, а в кілька хвиль був знов спосібний до язикової війни з доскульчивим артистом.

— А бач, дорогий сильване, — правив Апелесів ученик, — слиби не я, вже би було і по Новаку... Плакали би гуцульські невісти, хороші доньки гір!... Помер Новак, помер!... А тепер через те, що ти найшов ся, любий сильване, т. є. чоловіче лїсовий, в товаристві цивілізованих людей, — особливож одного, котрий задля своєї притомности в цвїт цивілізації цїлого світа може зачислити ся, — тепер... ще раз тобі кажу... жиєш і жити будеш.. Ще більше: будеш жити безсмертно, бо подобу твою намалюю і виставлю в парижським сальоні... На горі, на рамах випишу: “Сильван, “вультго” Новак, чоловік напів дикий,

син пустинь” і т. д. т. д. Мій геній учинить те
бе, обскурний Немроде, славним і голосним.

— Ото плете, аж слухати огидно! — почув
ся в тій хвилі голос Николи, а в плечи учув я
легкий дотик.

— Пане! подивіть-ко налїво, яка там хмара
піднімає ся.

Я глянув. І справді ціла полуднева сторо-
на небосклону засунулась уже великою чор-
ною важкою хмарою; на заході яснів ще
блеск сонця, що зайшло перед хвилею, а в
нім видніли різко і видатно скалисті верхи.
Від хмари завівав студений, прошибаючий
вітер, висвистуючи проразливо по обламах
скал; темні бори, що стелились нам під нога-
ми, шуміли сумно, жалїбно. Стемнювало ся
з кожною хвилею щораз більше. Нараз, че-
рез саму середину чорної хмари, скрутив ся
ясний огняний вуж, роздираючи єї на дві рів-
ні части; в кілька хвилин по нїм пішов силь-
ний громіт, лише ще далекий, мовби підзем-
ний; до нас доходив поволи, плинув поважно
долинами, відбивав ся від вершків, від шпи-
лїв лїсів. По хвилі стогомонні еха сконали і
на миг ока настала глибока тишина. Лиш хма-
ра піднімалась що раз висше, плинула тихо
дальше і дальше; без шуму, без шелесту сло-
нила всі гори; страшною пїтьмою прикрила у-
весь світ довкола, лиш наша ватра горїла,

шлючи червону полемінь високо і кидаючи довкола миготячі блески.

Весь наш табор був вже на ногах. Скуплені один при другім, мовчки, та з судорогом серця ми очікували невиданого явища природи. Тишину переривали лише протяжні реваня худоби в загородах і жалісні скомлення псів.

Нараз на чорнім підснорку хмари закроїло ся сто..., тисяч вужів огняних, цілий потоп огню сплинув з хмари на землю, грохот ставав ся так страшний, що гори дрожали в своїх основах і здавалось, що шпилі хитають ся та колишуть ся, як малі деревини. Рівно з тим гуком подув від хмари шалений вітер, та мало що не позвалював нас з ніг: борами, долів, затріщало, земля в одній хвилі замінилась в страшливе пекло.

Всіх нас переняв якийсь дивний ляк, що і описати годі... Не знаю яким способом опинив ся я з товаришами в колибі. Там, стиснувшись один попри другого, ми прислухували ся тому гукови, тим свистам та проймаючим стонам. Я з маляром і Николєю стоялисьмо саме при примкнених дверях. Притуливши око до широкої щілини, вдияляв ся з якоюсь любовстю в той суміш розлюченої природи. Ціла околиця наперемін то розсвітлювала ся широкими, весь небовид обнимаючими блис-

кавками, то знову занирала в безбережній, глибокій темряві.

— Гай, гай! Оцеж Мільнеришине свято! Поганські, чортівські єї дітища гуляють, — шептав мені в ухо перелячним голосом Никола. — Це для них празник! Дітьківське наслідіє тїшить ся тепер!...

Ще один перун ослїпляючий, ще один громіт, що потряс усїм світом — і утихло... Хмари отворили свої спусти і прїлляв ся — правдивий потоп. Крізь шпари в даху на колибі тиснула ся вода до середини цілими потоками і здавало ся, що от-от залле огонь. О спаню ніхто її не гадав; може з пів години стоялисьмо отак мовчки, та вичікували, аж мине злива. Вітер устав зовсїм, громи притихли; крізь щілини у дверях я достерігав, що повні громів хмари пересунули ся вже ід заходови, і від часу до часу, освічували широкими блискавицями далекі шпилї...

Вкінци дощ перестав. Ми вийшли зараз з колиби розглянути ся по світї. На небеснім зводї не було вже ні одної хмарочки, блиску чї зорі з сафірового небосклону моргали до нас жартовливо, лиш десь далеко, від західної сторони, над самим овидом, часом дивно червонїло, але і ті блески трївали дуже коротко та тонули зараз в срібно прозорій, мовто темній, мовто ясній атмосфері літної ночі. Я

верг оком ближше себе, у низ. Перепуджена мабуть лютостью бурі худоба виломила ворини в околі і розбрила ся по полонині; бовгарі і сам газда розбігли ся зганяти єї назад, инші знов розкладали довкола кошар наново огні, що дощ позаливав.

Лава ялинового молоднику, ростучого о яких сто метрів понизше колиби, лежала звалена до землі, мов той виляглий тан буйної пшениці. Воздух був холодний, майже студений; східний вітер віяв зимний, проймаючий майже до кости; о нічлігу на свіжім воздуху не було що й гадати.

Ми вернули в колибу. Мої товариші, неабиякі стрільці, не дуже вражливі, розмістили ся разом з Новаком на лавах попід стїнами і зараз смачно позасипляли, захропивши навзаводи. Наш артист, Никола і я, не моглисьмо якось спати; ми засїли довкола ватри, що тїла посеред колиби, на землі. Маляр, хоть не звик мовчати, сидїв мовчки, задуманий, пірнувши увесь в одну якусь гадку, котру здраджував лише оживленими рухами. Його очі горїли дивним огнем натхнення, а з білого, високого чола мов проміне било. Твар, цїла по става того різкого звичайно, троха престачо, грубовато жартовливого чоловіка, змінила ся тепер зовсім. Я чув, що цїлим його еством заволоділа могутча творча думка. Нараз ви-

простив горішню часть тіла, голову звернув в гору і, бючи долонею по колінах, закликав в голос:

— Буде, маю вже!

Никола дивив ся з неменшим, шїж мое, зацікавленем на молодого чоловіка. І його, то то напів дике дитя пустинї, ударила зміна в чертах і виразї лица маляра; і він дивним прочуванем жиючого, у вічнім сходї з природою чоловіка, відчув цілу повагу хвилї майстерського натхненя. Поглянув милим оком на молодця і, тихим проникаючим в душу голосом, промовив:

— Я, простий хлоп, гуцул, але я вас, папове, люблю май дуже... Не першина минї з вами та сходити ся; знавсми вас в житю май-май! і ляцьких і угорських... Ох знавсми тільки, що ї лїку найти трудно; а найбільше пізнавсми зас тогди, яксми втік з Мільнерової служби та пішов з гузарами в угорську землю на войну.

При сих словах пригадав я собі, що він вже кілька разів згадував за якогось Мільнера; я пригадав собі також, що мовив щось о якімсь щенюку та медведюку Мільнеровім; мене взяла цікавість почути про Николову то ту пригоду. Наші товариші спали як побиті, а я чув, що мене ще зовсім на сон не збирає, отже для доповненя безсонної ночи, я забав

принудити старого гуцула до оповідання. Ну, я любив усе тай люблю ті оповідання народні, нав'язні чаром пересуду і якогось не захопного міту.

— Николо! — кажу до старого стрільця, — Ти вже нині кілька разів згадував о якихось там Мільнерах, о якімсь псі і медведюку... Що то за історія? Мені спати не хоче ся, тобі мабуть також нї, розкажи-ж нам про ті часи, я люблю послухати, як то давно дїялось.

Поморщена, осмалена твар гуцула побіліла при моїх словах; ведена вражінем пересудного страху рука зробила майже мимовільно знак хреста сьвятого. Аж по кількох хвилях відповів:

— Ех, пане; лячно під таку та пізну годину казати про нечисту силу, пек би їй, та цур!

Тут знов перехрестив ся і ми оба з ним. Мальяр, котрому очи на споминку гуцульської історії засвітили ся ще яснійше, почав напирати разом зі мною.

— Видиш, старий — почав він казати, — всі ми тут христіяне, і перехрестити ся знаємо, а нечистий зовсім слабій перед тим сьвятим знаком, нічого нам не вдїє лихого, тай не йому, бач, воювати із нашою вірою.

Никола хоч любив оповідати, всеж таки час якийсь ще вагував ся, аж понук тогди, як я обіцяв йому дати за тоту повість два фунти

доброго пороху. Набив собі бляшану люльчину тютюном, котрого дав йому маляр із свого капшука і, перепрошуючи з гори, що не зуміє добре розповісти, почав говорити.

— Як ся дивлю отут на вас, панове, то зараз ми стають мої молоді літа в пам'яті... Гей гей, гей! Де то моя молодість? Де то моя сила? Де вже ті панове, ті парубки, де ті камрати, що з ними чоловік при ватрі ночі проводив, байки оповідав, солодкі співанки рідні співав? Вітер студений повіяв, вюга північ на потягнула та розсипала їх по світі гірським, гейби сухе листе букове; порозганяла їх вюга тота поза гори далекі, поза моря глибокі, сині та чорні, поза ріки рвучі та спінені; поклали свої голови по майданах далеких, по побевищах. Тяжка чужа земля поприспала ті орлині та соколині очі... Нема вже їх на світі, от ще десь хиба якийсь дід, кулями нашитий, волочить старі ноги по світі та дітвакам розказує, як за їх батьків бувало на світі, як оце я вам тутечки розказувати-му.

Як з дитинних літ я запам'ятав, та як старі люде оповідали, — по цілм світі була панщина. Простий нарід не мав своєї землі, лише на панській або на цїсарській сидів та у двір ходили люди на панський лан за землю відробляти чинш своїм власним трудом, кровавим

потом. У нас, від коли світ світом, від коли сі сині гори горами — панщизняної роботизни не було. Гуцули сиділи собі на цїсарській камеральній, або десь не десь на панській землі, ба знов на церковних, владичих ґрунтах і, замість роботи, платили чинш чим хто змагав: хто грїшми, хто маржиною, хто бриндзею, ба шкірами, ба ремеслом та промислом усяким.

По громадах цїсарські, ба й панські та владикові мандатори панували над христїянським народом; збиткували, а до своєї волї, як хто міг та хотїв. А не було вже на цїлу Чорну ріку, на всї надграничні полонини найстрашнїйшого май мандатора, як Мільнер... проклятий Нїмець на Яворнику.

Він собі слободу, загороду міцну на горі вистроїв, а муровану, а високу гей монастир який! Перед опришками-соколами держав дваїцять ще й чотири пушкарїв, самих синїв газдївських — за повинність; дер наїд, тишув данинами так, що усяк крив ся з грїшми, щоби Мільнер о нїм не дізнав ся, бо забравби зараз; ба й молодицї і дївчата поховали були угорські дукати, турецькі червїнцї, та хоть би прем найбогатша, ішла на танцї, як тотажебрацька донька, без срібла, без коралїв.

Мільнер сей мав жінку богатирку велику. Що вона була відьма, страшна та погана, о

сім я аж пізнійше дізнав ся; алем тото знав відразу, як сми лиш перший раз єї увидїв, тай до сьогодні знаю, що гладшої, краснійшої жінки на світї я не надибав. Росла була, струнка та висока, гей ся ялиця молода, на північнім стоці Чорногори; руки та ноги малі, як уточені; в станї тонка май, що мож було рукою обняти; волос довгий чорний, як крукове піря; губи коралеві, що лиш трошки часом закривали в половину зубки білі, як перли. Цїла була гадина красна, чудна а вже що очи, то у них зложив нечистий найбільшу силу. Очима тими голубими, що як тота стояча вода в гірських озерах, чистими та бездонними, уміла чарувати, уміла тими проклятущими зїнницями так до чоловіка промовити, що йшов би за нею і на окрай світа, в огонь і в воду, із скали у пропасть би скочив; так уміла ними розказувати, що усякий легким серцем на кримінал би ся важив, а щоби сї очи лиш до него ся усміхали.

Не облизуйте ся, панове, — звернув ся до нас; — Бог вас сохранив, що такої відьми в житю не здибалисьте. Бог вас сокотив... Не смійте ся! Да я знаю, щосте бували по сьлї, усякі циганки а змінницї за вірні коханки брали, але такої бісової доньки, як була Мільнериха... аби ї там пекло на сам спід трутило! — не здибалисьте ніколи!...

Ми мовчали, не відповідаючи на сю, звернувши саме до нас апострофу, побоявши ся перервати оповідання, що почало нас вже добре цікавити. Старий гуцул почав знов по хвилі казати.

— Мій неньо, Марко Куниш, та був найбільший богач, газда на усе Жабе. Череди наших випасали ся на цілій полощині понад Бистрицю, геть аж попід Смотрижові гуні; челядь було безліку; хата одна в долі над рікою в Жабю, зараз коло самої церкви святої, ціла з гнбьованої кедрини, друга на стоці під горою на зимівник для челяди, коло неї будинків, стайніг як яке місточко, а в полонинах колиби при кожній кирниці.

Сам мій отець, наш газда, був хмарний, маломовний чоловік... Як часом то дві ба й три доби слова до нікого не промовить. Мати, сестри, челядь — усі деревіли перед ним, мало з ніг не валили ся, як на кого, було, гнівнійше подивить ся. Я один, що його не бояв ся; бо я був одинак таї знав, що я в него, як в голові око. Пальцьом на мене не скривив ніколи.

Да й жите-ж бо мині було, при тім батеньку грізнім, жите!... До роботи ніякої брати ся мині не дозволив, ні я сокири, ні коси за молодих лїт не мав у руках. Як скінчив-сми чотирнайцять років, дав мині кріс заправлений, і стріляти научив і розповів, що з того кріса

стріл такий певний, що усякого найлютішого характерника та чарівника засягне і повалить, а нема на світі такого медведя, щоби пострілі та пішов десять кроків. Зачало ся мое веселе жите парубоцьке. Коня мав-сми чорного; карого, як орел бистрого, як змії справного; ніколи не охляв, хоть найстрімшими пляями гони ним як вітер. Одня насправляв на мене батько з сукна тоненького, угорського; черес, на три пяди широкий, гузиками золотими набиваний привіз ми старий аж з самих Кут; виміняв там за сивого коня від купця вірменського. В такій май вигоді та в достатках плакавшись, виріс я як такого здуфальника, що криї Мати Божа, лишіє пуста гадка моєї голови та чіпляла ся. Мавши сімнацять років, я знав уже всі дівки і молодиці повздовж цілої ріки, від Ясенова аж по Буркут; ба ї вони мене знали і голубили та в очі мовили, що ладнішого легіня нема на всі гори; дячив я їм за се горячими поцілунками, сердешними обіймами, шириньками шовковими та коралями червоними.

Неня плакала, господарські руки свої білі ломила, казала, що свою душу молоду погубляю, смертельний гріх на неї беру; батько сміяв ся з того та говорив, що молодому треба вишуміти, нім устаткує ся та на жонатого газду вийде. Алеж бо і я любив свого бать-

ка, для всіх гострого а для мене податно
що любив; головою за него був бих наложи

Мої товариші та кумпани моїх гулянок
повідали мині, що трицять лїт тому в долині
не було в цілих горах гіднійшого легіня на
мого неня, старого Куниша... Опришків —
зали — зазнавав давних; — миградські, в
лоські гори збродив, аж на турецьким Балк
ні з болгарськими гайдуками гуляв, пролива
кров псів-невірїв турецьких, поганське зол
то рабував... Отсі — казали — дукати, що т
нам вино за них ставиш, то певне з якогось ч
реса турецького або вірменського купця, аб
із скрині семиградського ци волоського бо
яра.

Питати ся о се старого я не смів, але нераз
уганяючи як вітер на своїм воронім, отак ск
гадак, що і я так, як мій батько, мушу ско
штувати вільного бурлацького житя. Вже то
гди привиджувало ся мині, що гоню на місце
де ся збирають, що як свисну, як подую в
свою рогову трубку, то ізза кожного бука,
зза кожної смереки, зза кожної ялиці, зявить
ся легінь-опришок з крісом янчарським, пала
шом польським і угорським, з золоченими пі
столями, а я з тими товаришами-кумпанами
нападати-му на мандаторські двори, вішати-
му Німців-пройдисвітїв, а народови гуцуль-
ському, християнському заповідати-му усяку

слободу... А потім, потім, як з кулею в серці занесуть мя побратими на гору високу, а щоби мене там як орла в гнізді поховати, то дівчата та молодиці в піснях про мене співатимуть та розказувати в повістях, як о другім Довбуши-капітанї...

Гей де ті літа? Де ті думки да мисли соколїні?

— Пане, як хочете слухати далї — відозвав ся, звертаючись до мене, — то налийте минї склянку вина, в ротї засхло, а дурні сльози до очий ся тиснуть і в горлї дре... так дре, що не промовити тяжко.

Я встав, пошукав поміж покляжом за фляшкою старого угорського вина, наляв повну склянку і подав старому. Никола притулив до губ і зараз відняв, мимляючи поволи язиком.

— Отакого шкода для старого, — казав та рівночасно потягнув другий раз. — Оттаким самим вином напоювали нас дебречинські дівчата, як ми до їх міста примашерували, побивши Німців під... під... да хто там годен зятимити ті угорські міста поганські, як ся вони там звали. Гей, гей! Давні то часи! Але треба випити, бо ви, паничі, раді би знати про Мільнера та его жінку, а я вам о собі розповідаю, бай ще си кажу вина давати.

Випорсжнив усю склянку, поставив коло

щасте світило сонце від самого рання, якби на св. Івана, та пригрівало, як серед найгорячішого літа. А у нас празник — велике свято. Усякий хоче показати ся перед людьми з тим що лиш має найдорожшого та найкраснішого. Перед храмом, у вечір, небіжка моя мати змила мині голову буковим лугом. Рано сестри вимастили волося пахнучими олійками рожевими.

Черевики обув волоські, з жовтої шкіри, а шнуровані аж під самі коліна, шаравари вузкі угорські, із синього сукна, так приставали до ноги, що жили бувби порохував; сорочку узяв на себе з тонкого полотна, як дівочу, у дванадцять взорів вишивану. Наверха, на опашки, кинув байбарак з чорного, тонкого сукна, золотим шнурком з-угорська обшитий. Кресаню з павами насадив на бакир, за черес набивані сріблом пістолята а в руки топір. Як мя увиділи такого мати та сестри, то аж в долоні сплеснули з дива та з утіхи; ба й старий та муркотів шось тихцем, але я по лиці пізнав, що рад був із сина.

Хоть до церкви було недалечко, я не пішов піхотою, а й сів си на свого карого і поїхав. У цвинтарних дверях привязав я коня до стовпа в ряд попри других парубоцьких конях, а сам пішов на цвинтар. На цвинтари шум; молодиць гук, дівок з усіх околичних гір насходило ся май-май, а всі повбирані як рожі. як

мак, а всі дивлять ся на мене та пальцями зують: “це — кажуть — Никола, багатирий син, одинак Марка Куниша!” А я по жаю між ними, нїби не чую тої хвали, не знаю, що се вони до мене, лиш дую ся той готур межи курьми на клепалї. Това шї легішї зараз підбігли д минї, обступили вкола і вели до церкви як старосту, або катана якого.

В церкві поставали ми собі праворуч пер самими царськими вратами; служби божої ще не було, лиш дяки з псалтирів піснї госп дні співали. Хоть я послїдними роками всякій розпустї валяв ся, але душі ще не з пропастив був і в Божім домі пусті мисли м еї голови не брали ся; того дня клякнув я п ред чудовними образами та поклони не бю, не молю ся нї! горячо до Христа розпятого до Дїви Пречистої! Ще їй до пів “Вірую” я відмоввивсми аж тут нараз галас, гомін не звичайний в церкві, да такїї, що аж есми с молитов перервав та підвів очн. а щоби уви діти, яка тому причина.

Ну, таї увидївсми.... Старший брат церков ний да паламарі несли наперед якийсь сто лець і на мир божий гукали, щоби розступав ся і для ясної панї дорогу робив. За ними ішла тота сама багатирика, що я так хотїв уви діти... сама Мільнериха, мандаторка. Побіч

неї єї чоловік, Мільнер, рудий, лисий, хирлявий, та якийсь Німчик молодий, білий, як несолений колач, а на голові кучері буїші, золоті, а очі голубі, як круживці на павинім пірю. Мандаторка ішла передом — така вже красна та струнка, а не пишна ні, як королівна яка! Сукня на ній біла гатласова, золотим гальоном обметана; киптарь з кунячого кожуха, голубим шовком покритий, шличок з куншці, з орлиним пером, на шиї грубий ланцюг, золотий, з якимось ментальом. Перейшла через усю церкву, перед царськими вратами лиш троха голов склонила і сіла на столець, що їй старший брат показав з лівого боку під іконою святого Николи, заступника мого.

Тут старий гуцул умовк на хвилю; дивним позором глянув довкола; його пронирчиві очі опинились були хвильку і на наших лицах вертіли в них, мовби слїдили, яке вражінє робить на нас його повість; вкінци, по хвили такового вдивлювання ся в нас, відозвав ся голосно:

— Виджу, що не смієте ся із старого дїда, що вам о своїх молодих літах розповідає... Мусить ще у вас чисте серце бути; слухайтеж далї, паничі мої, може з тої повісти простого гуцула і для вас якась наука пайде ся. Слухайте, слухайте, бо від тої хвилї якисми Мільнеро-

ву жону увидів, почали ся мої біди та ли
доля.

Да красна-ж бо була, красна! Ті очи й
смерти не забуду. Як глянувсми в них, то з
вало ся, що дивлю ся в глибінь Черемоша,
вода не йде а стоїть; де тобі здає ся, що д
туй-туй, а воно глибше, ніж найдовшою жер
кою досягнеш... А того осміху, то десь хн
у того чорта муїла позичити, що Ісуса Хр
ста, Спасителя нашого, там десь на горі д
гріху спокушував... Чорт Бога не спокуси
але вона, то кождому ручу, що усякого смер
тельного, грішного чоловіка, була би споку
сила, і найострійшого пустинника, да богом
льника, до гріху би довела.

Добродій наш знать знав, що Мільнерих
на храм зїде, та дожидав на неї з відправою н
церкві, бо як лишень сїла на своїм стільци
так зараз бай у дзвони вдарили, диякони та
дяки кадильницями задзеленькотїли і панотці
почали правити.

Невеликої я там ласки доступив у Бога із
тої відпї ави... Не на образи я дивив ся, не на
уки божої слухав, не евангелія свята була ми
ні в голові. Побачивши Мільнериху, і ока з
неї не звезду, хоть сам не знаю, що чиню.... Як
би був не Гринько Чербень, що стояв коло ме
не та завчасу мя в локоть трутив, тобих був

навіть не перехрестив ся перед св евангелієм.

Сотона правдива кинула уроки якісь на мене відразу... Якимсь зачарованим, чортівським мотузком привязала мої очі до своїх лиць, як лелія білих... А відразу спостерегла що очий з неї не звертаю, але видимо не кривила ся за те на мене, ай ще осміхнула ся до мене кілька разів, а раз щось шепнула до того білого Німця, що з нею прийшов, ба її рукою на мене показала.

Так перейшла уже і ціла відправа; до самого кінця, я лиш на неї дивив ся.

Як скінчила ся служба, я перший та вибіг з церкви; крізь глоту продирав ся, гейбих до огню гнав ся. Мене кортіло конче подивити ся на неї при світлі сонця, на динні яснії. Коло ворітчат увидівсми двох пушкарів; пізнавсми їх по шкіряних тайстрах та цїсарських орлах на грудьох. Пазили коней, на котрих прийшли мандатори. Мільнершени кінь, що як тото молоко білий, біленький, лишень очі чорні, великі на верх голови сьвітя; ряд на нїм такій, що я ще в житю своїм не видав, а пристеленїї товстим синим оксамітом. Питаю пушкаря:

Що то за сїдло таке, та як вона на нїм сидить?

Що лиш відновів ми, аж тут сама панї, єї чоловік і той білий Німчик із церкви у двері.

Наш добродій, що скинув був уже ризи, провожав їх та запрошував до себе на почастинок. Мільнериха не хотїла іти, казала, що сподївають ся сьогодні якихось там великих гостей, десь аж з далекого міста. Не говорила навіть більше з добродїєм, а сама бігла хутчії д коневі. Я здалека уже пізнав, що мая заздрїла при конях. Як вже була близко на кілька кроків, знявсми перед нею кресаню та низко головою клоню.

— Ти що за один? — питає, а сама бистро дивить ся минї з очі.

— Никола, — кажу заклопотаним голосом, а очі в долину.

А вона лиш осміхнула ся весело, та питає далї:

— А чий же ти, Николо?

— Марка Куниша, газди з Козового Долу, син.

На се надїйшов сам Мільнер і той другий, молодий Нїмчик. Мандаторка усе дивить ся на мене таї яла щось до того Нїмчика по швабськи шварготїти, бой він подивив ся на мене, скривив ся, та щось її відновїв тим шварготом, але так, що хоть і слова з того нерозумївсми, то взяла мая охота потеревити кости тому Нїмчикови на дрібний шкам.

Тимчасом пушкар, підвів ид нїї білого жеребця; Нїмчик яв її помагати сїсти на коня,

але вона уновіла йому таки по нашому вже, що не потребує його послуги, та щоби ліпше от сам собі поміг, бо не бізує сам вилізти на сідло, а сама махнула знов на мене та показала, абих я подав їй руку, сісти на коня. Тепер ще чую, як ми ся тогди серце било, та руки трясли ся, коли свою малу ніжку оперла та на моїй широкій долоні. Шовк зашелестів, якийсь запах навів дур на мене, а біла ручка, що ми на плече оперла, якогось огню насипала в груди... Віддих ми заперло. Сівши вже в сідлі, та похиливши ся на лівий бік, шукала стремена... Але сама не могла найти, ци може не хотїла...

— Ну, чого стовпиш, як нець? — кликнула сміючи ся; — похили ся, легіню, соколе, да вложи ми ногу в стремено.

А так чисто вам по нашому отсе говорила, як би ся гуцулкою народила в горах.

Похиливсми си та, відсунувши довгу шовкову сукню, діткнув ся легонько делїкатно ноги, як чого сьвятого, та заклав в позолочуване стремено. А яксми си якомсь принадом дотулив другого єї колїна, то чувсми, що нїби якимсь огнем пустило по жилах. Мимохїть піднявсми на неї очи, та подивив ся уже таксамо, як дививсми си на всі дївчата та молодиці, на свої любаски. Не огнївав єї мій

позір здуфалий, лиш ся осміхнула знова я-
кось дивно, та спитала:

— А богато вас є в хатї, у старого Куниша?
Чи всі такі хватські легінї, як ти отсе?

— Я лиш один одинокий син у старого Ку-
ниша і більше нас не було, — відказав я, ди-
влячи ся їй просто в очи.

— А не пристав би ти у нас до пушкарів?—
питала далї, а на краснім лиці в неї зацвив
знов сей чортівський осміх спокусний; —
яло-би ся тобі, легіню-молодче, в кресани з
когутячими перами та з орлом цїсарським зо-
лотим на грудьох... І біди би ти не зазнав ні-
якої, бо я сама памятала бих о тобі да такому
гарному легіневи бідувати бих не дала.

— Не моя се, світла панї, воля ай ваша, та
старого газди, мого батька, Куниша! — ка-
жу покїрно; — я служив бих охїтно

— То добре!... Тямиж пак! — і руцї з мі-
сця; за нею поїхав і муж єї хирлявий і Нїмчик
той молодий і пушкарі.

Поїхали... Я стояв на місци, як вкопаний в
землю; дивив ся за білим конем, що ніс хвіст
як хоругов, за синим киптаром, за пірцем ор-
линим. І був бих так стояв до ночі, як би не
то, що мч хтось нагло важку руку на плечи о-
пер. Я обїздрів си — передомною стояв мій
батенько, що вже мовчачій, а суворий, як
рідко.

— Ходи д хатї — каже до мене.

Я відв'язав свого карого, та в руцї ведучи, ішов побіч старого і ляк якийсь дивний мене обгортав. Я перечував, що щось важного має минї сказати, та не вгадував що.

Як ми вже зійшли з головної дороги і скрутили на стежку, що вела ід нашій хатї, старий промовив до мене сумним та знеможеним голосом:

— Стало ся нещасте. Стало ся то, чого я найбільше бояв ся. Власними очима я видїв, та на свої власні уха чув, як тота чарівниця тебе до себе заманювала... Не твоя вина, тай не моя, щось став їй в дорозї. Ніколи вона на цей празник не зїзджала, та й не міг-сми знати, що сего року лихо єї наднесе. Знать така Божа воля та кара за гріхи та провини мої... А я старий грішник не маю ніякої сили на неї; з нею та з єї чоловіком не менї воювати; мають вони мене в своїх руках плюгавих, нічо з ними не вдїю... Се кара на мене за гріхи, за провини мої, кара від Бога.

Говорив се якби не до мене, а й сам до себе, голов склонив на груди а такий став сумний, що аж серце краяло ся в минї, як глянувши на него.

— Бадїчку, неню мій солодкий! Не сумуйте! — кажу, а сам троха не плачу; — Да що

вона нам може вдїяти? Не кажіть, то й не піду в пушкарі, ваша се воля.

— Як вона захоче то підеш! Не моя воля, ой не моя, лиш єї, тої відьми клятої; знають вони на мене такі річи, що якби хотїли, тї голову минї зняти можуть. — Тут урваь, та знов тяжко засумував ся. Аж по хвили каже: — Сли не забуде і пришле по тебе, то мусиш іти, бо як нї, то ганьбу на мою голову наведеш а на нас всїх смагу... Знать, се вже кара божа.

Прийшли ми до хати. Неньо і словом не спімнув навіть о нїчїм, нї ненечцї, нї сестрам. Лише сам ходить мов підкошений.

Мене часом брав сум батьківський та неспокій; але зараз перед очима ставала стать хороша мандаторки, єї осміх принадний; нагадувавсми си тоті ясні очи безоденні, що такі солодкі, а на души робило ся якомсь любо... Бай фудульний же я був, що не міра, дївки мя попсували були зовсїм; минї здавало ся, що як жінка лиш зирне на мене, так вже і мусить за мною пропадати.

А що вона минї лихого вдїє? — гадав я собі; — голубка така біла да така добра... Старий лякає ся незнати чого, якийсь страх його взяв ся... От мандаторка — та молода жінка, чоловіка має вже старого, мерхавого, любить гарних хлопцїв, знать сподобала собі мене

тай і в пушкарі до себе вабить! Женити ся ще не час, от най ужию світа коло світлої панї.

Махнувши рукою на тоті страхи, попоїв та пішов пополудни назад в село погуляти. В селї глум: увесь нарід, що на празник зібрався, пив уже по коршмах; на базари гульня, аж стїни тріщать. Якисми лиш вступив в середину — усі парубки та дївчата гукнули в одий голос:

— Гей! А де се ти, Николо, криєш ся? Ти вже такий гордий вчинив ся, щось з паньою з Мільнерихою балакав, що і забавити ся вже навіть не хочеш? Гай, з нами в танець...

Я казав зараз жидови, щоби поставив перед громадою гарнець горівки і гарнець меду, а сам взяв у танець Гилькову Катерину, найкрасїйшу молодицю вздовж цілої ріки. Алеж бо то і Катерина була, Катерина! Гнучка як біличка, швидка, як ластівочка, а ласила ся коло мене як тота голубка яка.

Пішов танець, пішла охота! Я з кожною гуляв, кождїй слово солодке в ухо кинув, а декотру то таки і поцілував... Що си мав жалувати. А молодість від чого?

Вже другі півні піли, як на зїїт з пушкарями з базару порозганяв. Товариші і приятелї мої відвезли мене аж до нашого обїїстя. Я попрощав ся з ними сердечно, подякував за кумпанїю та товариство і пішов спати під шо

пу. Холодно було, але я волів там переспати ніж будити батька так пізно, а ще до того був сми троха підчмелений. В кілька хвиль я спав як убитий.

На другий день, десь коло полудня, неньо прийшов сам аж під шопу мене будити. Я встав ще заспаний, та лиш очі протер, — чую а в хаті якийсь плач та заводини страшні

— Що там, неню, чого се вони там так заводя? — питаю ся батька, вказуючи на хату. — Що там ся стало?

— От, що ся мало стати? — відрік понуро; — стало ся, що ся муїло стати! Старший пушкар, Корнило, прийшов по тебе... Ніби то просять, а по просту кажуть... Мушиш сину іти, така вже знать твоя доля.

Увійшов я до хати. Дивлю ся, а ненька моя стара не ломить руки, не плаче так, що аж від памяти відходить; а сестри собі за нею голося, аж образи на стїнах трясуть ся, а Корнило стоїть на серед світлицї, одну руку за підбоки, а другу опер на кріс та каже:

— Не плачте, баби, не голосїть, нічо мулихого там не стане ся, наїсть ся білого хлїба колачів пшеничних, вина солодкого напе ся до волї... Побуде рік, півтора, поки не переїсть ся... Панї добра, кривди гождому легїневи не зробить...

І засміяв ся, як совюк.

— Нема що плакати, — відозвав ся вже і батько; — просьба пана мандатора для мене так як розказ найсвятійший... Не далека дорога. Най що зїсть по вчорашній гулятиці і най іде з Корнилом... Недалека дорога; за три години найдальше, тай будуть на місци... Тихо, баби, не голосїть!

Воля неньова була свята; перестали голосно хлипати та заводити, але про тото сльози матери з очий як град сипали ся по зівялих лицах. Хоть понаставляли менї усякої їди, якось не йшла менї страва в рот, відійшла зовсїм охота до їди; вина лиш склянку випив щоби набрати сили та не плакати при Корнилі, як буду відкланювати ся ненечці.

Як уже я скінчив, то встав з лави, перехрестив ся тричі перед образами святими, батько ви тричі до колїн припав і підходжу до ненечки... а вона, з великого болю, лиш за голову мене стиснула.

— Синочку мій! — шепнула, та як мертва повалила ся на землю.

Я хотїв єї підвести, хотїв ратувати, але батько лише рукою махнув та промовив:

— Ідїть, ми вже сами дамо собі раду... Ідїть з Богом!... Що тобі буде треба — додав звернувши ся до мене, — то завтра наймит привезе... З Богом!...

Вийшли ми з хати. Уже в воротах почув я

за собою якесь жалїсне вите. Я обернув ся та побачив, як старий Сїрко, наш пес з одним оком, сарако старий котюга, піднїс писок до гори, та таксамо заводив, як тамті в хатї, сестри та неня. Не знаю, що мчнї ся стало, але тото вите пса якось глибше увїйшло менї в душу, нїж плач ненї та сестер. Якийсь ляк обгорнув мя, смуток якийсь облетїв.

Довго ішов я за старим пушкаром і словом до него не обїзвав ся, око на него не підвів. Як увїйшлисмо так мовчки з пів години, перший заговорив до мене пушкар Корнило:

— А щож ти так засумував ся, легїню-соколе? За материнськими бебехами тобі жаль, ци що?

— От снить ти ся бадїку-ватаго — речу йому, нїби то фудульно. — Не бебехів минї жаль, нї печи хатної, нї сестриць голубок. Я знаю, що увиджу їх, як схочу... Да тїлько минї жаль, серце ми ся стинає за конем моїм вороним, за орлом моїм карим... Тяжко минї буде жити без коника любого...

Такий ти собі жаль винайшов, — відповів на смїх. — Як прийдемо до мандаторського двора, ти лиш слово скажи світлїй пани, а вона певно, що позволить тобі взяти з собою твого вороного. Ти й так був би дістав мандаторського коня. Їм всьо одно, котрому сїно та обрїк давати муть.

— Скажи світлій пани!... провів я як абомо
вня за Корнилом. — Скажіть же ви мені, ба-
дю-ватаго, — питаю по хвили, — яка тота па-
ні? Дайте пораду добру молодому.

— Пораду тобі дати? — каже, та й задумав
ся хвилину; — та я ради тобі певне не пожа-
лую, бо з неньом твоїм, газдою Кунишом, не
одну склянку вина випивсми, не один кусень
хліба поділив, не один раз посполу головою
вагував. Побратимом твоєму батькови за мо-
лодих лїт бувсми, поради жалувати нему... Кс-
ротка вона буде: чини, що ти панї чинити зве-
лить! На неї диви ся, єї слухай, бо вона усе в
дворі так робить, як захоче. Вона там найбі-
льше значить... Але притім язик за зубами де-
ржи! От і усе.

Минули ми Явірник; поза селом взяли ся
лїсним плаєм на право вгору, а як сонце по-
тало за Смотрижовий грунь, станули ми на
місци.

Переступивши браму, роздивив ся я довк-
ла. Скут се був істинний. На вкруги мури з
величкаміня, попід мурами стайні, як які ка-
мениці де в містищу, в середині май двір, з
кованими дверями та віконницями. Коло са-
мої брами стояла буда а в нїй пси на ланцю-
гах... Котюги вам такі страшні, що й не знати
було, чи се пес, чи звіряка яка. Перейшли
ми браму та виплитоване подвіре; старий Ко-

рнило увійшов по східцях на ганок, я за ним. За хвилику відчинили ся двері від мандаторської світлиці... Перша, кого сми увидів, була сама Мільнериха...

**
*

Тут старий гуцул перервав оповідане, опер голову в глибокій задумі; копав ся видимо в споминах молодечих літ. Ми оба, заслухавшись, перенесли ся уявою в тоті часи давні, що їх лиш з книжки або оповідань хиба могли знати. В колибі настала велика тишина, котру лиш легкі та рівні віддихи сплячих товаришів наших троха колотили. Смеречана колода горіла тонесеньким блідаво голубим полемінчиком. В тім слабім світлі видавався старий, завялий та вітрами спечений гуцул якимсь духом, опікуном гір.

По хвили підніс на мене задумані очі і промовив:

— Ой паночку золотій, як ваша ласка, дайте мині ще склянку того вина. Я із своєю повістю приходжу до таких місць... до таких часів, що ще нині, як чоловік спімне собі, то аж жовч в середині бурить ся, а в горлі робить ся так гірко, що й видержати годі.

Я борзо наляв йому знов вина, а він випивши на два тяги, зачав казати далі:

— Бодай бих я був не діждав до тої світлиці увійти. Сиділа вона там в шовковім сара-

фанї така чудна, що як чоловік подивив ся на неї, мусїв си погадати: ангел отсе божий, херувим небесний, а се бай сотона справедлива... Чорт, чорт, чорт. І Бог Всемогучий так мене був покарав молодого, що я від самої другої Матки Божої, аж так десь до неділі по Проводах, з тим діаволом сидїв під одним дахом і в єї чортівські очи дивив ся.

Тогди, як лиш перший раз за Корнилом я увійшов до тої світлиці, уклонивси си перед нею низко, як перед святим образом, вона підвела голов, подивила ся на мене, осміхнула ся знову так, як учорашного дня, що чоловік і не знав ци вона тїшить ся ци жартує, а відтак промовила:

— Борзо прийшлисте Корнило; я гадала, що вас там старий Куниш буде довго з відклонами задержувати... Ну, а щож там наш новий пушкар? Приступико, хлопче, близше д минї.

Я підійшов саме аж до софи, що на нїй сидїла. Встала, поклепала мене по плечи як худобину яку, погладила попід бороду, подивила ся в очи, а звертаючи ся до Корнила, рекла:

— А що старий? Правда, що добре око маю? Славний легінь. Такого не мав ти ще межи своїми пушкарями!...

Нїм ще тоті слова доказала, надійшов з

другої світлиці і сам Мільнер і той Німчик, що я го учора видів... Сам мандатор був страх непочесний; тепер я йому добре придивив ся. Мале то було, худе як пес, очи зелені як у жаби, а праве плече висше; як ішов то тягнув одну ногу за собою як би деревяна приправлена була. Подивив ся на мене від нехоча та сказав до Корнила:

— Завтра треба йому видати орла на признаку, гвер цїсарський і взяти приреку. Най ставить ся завтра рано до канцелярії, я його сам до контролі запишу.

Лиш Німчик нічого не казав та все лиш то на мене то на мандаторку злісними очима кидав, а біле, що як той віск, лице аж зеленіло із злости.

Щось поговорили ще троха оба і десь пішли. Я лишив ся з Корнилом та з панею в світлиці. Казала принести мені їсти, сама на ляля склянку вина та випитувала о батька, о неню та сестри. Потім казала Корнилови, що би мені трохи волосе підстриг і відправила нас обох до шляфцимбри.

Від того дня почала ся моя неволя. Не то щоби моя служба була май тяжка, — ні! Старші усе робили, а мнсю пані забавляла ся гей би яким котом або птахом в гражді. Якогось ми огню, жару якоїсь адської у кров мені насипала; знала відьма о тім добре, але єї

тото бавило, сміяла ся з мене... Через увесь той час, що я під тим клятим дахом жив, не знавсми ні людського сну, ні мя охота до їди ніякої не брала ся. Висохсми, вихудїв як опир який і по ночах лиш роздумувавсми, який бих був щасливий, а щоби вона на мене ласкавим оком глянула.

По правді сказати, то єї грішного тіла ніколисми си не дотулив, але то не з волї та не з повзятку чистого, як було колись Йосиф патріярха вчинив був, ай просто тому, що вона ніколи не дозволила на то.

Межи камратами моїми був один, такий самий молодий гей я, парубок, аж ізза Буркута; порекли єго Ільом Синичом. Той також як дурний ходив і, мов той соняшник за сонцем, завертав головою за Мільнерихою. Зразу дивив ся на мене кривим оком, якби мав минї за эле отсе, що я тут прийшов; але як увидїв, що одна нам доля, пристав до мене якось сердешне і полюбили ся ми дуже, а потім уже й побратимство дружне межи нами стало і на вояцї і на мандрівцї.

В місяць потім, як я пробував в мандаторськім дворі, уповів минї Іля, що і єго так, як мене, панї приманила, що бавила ся ним так як і мною, а тепер навіть оком не кине. Потім оповідав минї, що той Німчик, що то у них сидить, притягнув ся за нею десь аж ізза

Львова. Приїхав з нею тогди, як вона послідний раз до міста їздила. Оповідав минї, що той Нїмчик був сирота по якімсь великім пану нїмецькім, котрий мав велику ласку у нашого цїсаря, та лишив великі маєтки на того одинака свого, але Мільнериха так його отуманила, та так привабила, що хлопчище покинув і свої двори і цїсарські покої і неньку стару та прилетїв за чарівницею аж тут в наші сині гори, а вона його голубить і, який може, грїш з него тягне. А сам Мільнер усе видить та долонї лиш затирає з утїхи, бо він грїш любить май над усе.

Я слухав тогди, що минї Іля розказував, а лесми не у все вірив; гадавсми, що із злости та жалю так говорить. Аж потім доконавсми що Іля нїколи не брехав, та що усе так достоту свята правда була, що він минї розповідав.

Тогдїшнього року була ранна зима. Кілько раз лиш пошпай припав, молодий Нїмчик збирав пушкарів, та йшов з ними в бір на польованє; минї велїла панї оставати ся дома... Бувало нераз каже минї наносити смолоскипів та розложити в єї покою огонь під комином, а відтак прийде, сяде собі при огни, та байки каже собі розповідати. А ногу на ногу так позакладає, що аж колїн білих видно, та витягає ся, гей тота кїтка. Іншим разом каже знов кликати мене рано, як ще в постели ле-

жить, шовкові ліжники троха повідкриває і лежить так, як зображене яке. Було питає ся, “що там на дворі, мороз чи більший, або чи менший, чи може зима припала?...” а мині годі слова на одрік добути, лиш очима так ї поїдаю, а булькочу, що ні в пять ні в девять; от що слина на язик принесе.

Нагнане вже тогди брало ся мене, дур голови чіпав си. Нераз в ночі не сплю, лиш перевертаю ся, та гадаю, що би тут вдїяти? І так собі вже постановлю, що най ся там стане зо мною що хоче, хотьбих мав головою за то наложити, абих зараз пропасти мав — то я єї мушу мати, абих і душу віддав. На силу ї возьму, не вирве ся мині з моїх зелїзних рук. Хвилина щастя, любости... а най усе чорти беруть!... Що мині там по таким житю, лїпше не жити, нїж отак мучити ся... Постановивши собі таке, я чув в собі страшну міць, як який звір дикий, та лиш на притоку ждав. А як трафила ся притока, то вона так якось на мене тими чортівськими очима своїми подивила ся, що я із лютого звіра робив ся дурним я гнятком. Ої, — та ще як дурним.

Якогось слова сміліїшого я ніколи не промовив до неї. Бувало лиш очима до неї молю ся, та ласки у неї прошу. А розуміла вона тоту мову таксамо, а може ще й лїпше нїж инші слова людські, але відповіді тяжко було

допросити ся у неї... Сміяти ся лиш знала. Раз, памятаю, наклав я огонь під комином, та сївсми си саме коло ватри, аби дров доклада-ти; вона прийшла до мене і сїла на своїм ви-сокім стільци, а ніжки свої малі поставила на моїм плечи, як на яким підніжку, і дивить ся минї в очи, а відтак якось разом каже:

— Николо, уповідж минї правду: чи я лад-на?

Я схилив тогди голов до єї ніг, та поцілу-вав їх перший раз.

— Ох, ясна панї! — кажу до неї, — ти май краснійша ніж усі невісти на світї, ніж королїв на, ніж цариця, краснійша певне і від ангелів в небі.

— А ти хотїв би мати таку жінку... таку лю-баску?... питала ся дальше крізь сміх.

Я мовчав. В горлї мене щось давило, га-давсми, що мя кров залле.

— Кажи, що би ти для такої любаски вчи-нив? Чи послухавбись, як би тобі що зроби ти розказала?

— Що би я для неї зробив? — ледви про-шептавсми, так ми якась дивна утїха мову ві-добрала. — Що? Усе, що чоловік зробити лиш годен... Гори на гори бих попереносив, ящїра огнистого убив бих, душу чортови про-дав бих для вас, панї!

— Тямиж же собі, що ти тут сказав; колись

тобі се пригадаю, а як слова додержиш — то й винагороджу, — уповіла, встаючи борзо та осміхаючи ся солодко, спокусливо. За хвилину уже єї не було в світлиці.

Сам не знаю, що зі мною тогди діяло ся: руки в огонь пхавсми, а здавало ся, що огонь не пече; виділо ся, що увесь сей світ то нічо, лиш само небо голубе, солодке, що навкруги мене не зима опадна, ай райська зелень, що я якийсь великан дужий, котрого ніхто на світі божім не переможе.

А потім, як безумець який, вибігсми із світлиці: коня футрувавсми, наповав, кріс витирав, набої ладив, щоби бути на поготівлі на кожний знак моєї пані, аби на єї розказ усяку службу сповнити. І що була мині того дня казала піти та рідного неня застрілити, то був бих послухав, босми якусь таку вже їдь у серци мав, що був бих їй нічого не міг відказати.

**

Зима як прийшла борзо, так борзо й минула. І у нас, в горах, ранна весна взяла ся; жарке сонце прозирало з поза угорських верхів; вчинили ся нагло великі води, але і борзо сплили.

Дивна то якась весна була: трави май міцнійше зеленіли ся, квіти по долинах якийсь

міцніший май запах мали, орли якомсь швидше, висше і поважнійше над верхами кружляли, люди до людей приятнійше липли, а вісти дивні приходили аж суда, до нас в гори, то однакові: чи з півночи, з ляцького боку, чи з полудня, з угорського боку. Ластівки примчали до нас о який місяць борше ніж звичайно, та шептали тихо, що великі дива почалися на світі, що усяка воля да слобода має вийти для християнського роботящого народа, що-ді мандаторі та другі Німці підуть пріч. Ластівочки тоті, головки свої красні схиливши, щебетали далі, що такі-ді часи понаставали, що самі пани, князі, графи та лицарі усякі як поляцькім боці, так і по усій угорській землі уповіли свому панови цїсареві німецькому, ащоби він народови свободу дав, бо як не дасть, то бунтацію на него зробля, та з трону го зсадя і инчого милостивійшого пана собі обберуть за цїсаря. Ба, та бо й люди почали собі голосно сесе приповідати, та пішла радість велика по всіх горах і в долах.

Мільнер зразу мовчав, але як почали люди сі вісти щораз голоснійше повтаряти, скликав з усіх сторін газдів і оголосив, що се усе неправда, що хто буде такі вісти ширити, то каже такого на сухій яли повісити без суду і без сповіди... А нарід сміяв ся мандаторови в очи і мало собі що робив з мандаторського

слова, бо цигане принесли були вже з Угорщини певні вісти, що старий цїсар уже сам не хотїв довше царювати, ай здав царство на свого молодого братанка, та йому казав ся підписати народови на свободу. Мільнер лиш таїв тоту вість, бо жаль йому було свого панюваня.

Одна мандаторка нічо собі з того не робила, ба й ще пишнійша стала, нїж перед тим була; а голову носила до гори нїби царівна яка. Сміяла ся з свого чоловіка із того Нїмчика, Германа, свого любаса; казала їм, що у них бабське серце, а смілости в них нема і за три шелюги.

Я не знав сам що робити: чи дивити ся на паню, що щодня для мене ставала прихильнійша, чи о волї та слободї мира гадати? Бувало, як вийду темної ночі та сяду оддалїк від двора на сїрій скалї, а холодний яровий вітер мене обвіє, то здавало ся, що той вітер шепче менї в уха солодкі, давні думки, що пересуває менї по перед очи образи, о котрих я здавна собі міркував.

— Час, час! — здавалось менї, що шепче вітер в уха. — Час тобі, легіню, у поле рушати! Час на славу заробити! Пора тепер до того найлїпша... Що будеш отїк коло баби фальшивої, Нїмкинї невірної, молоді лїта марно тратити, з жалю та жажди уснхати... Час вже

тобі з топірцем погуляти, як батьки твої та дїди гуляли!

На само благовіщене сьвяте пішовсми до церкви до Жабя на службу Божу. По службі Божій зібрав ся нарід християнський і обступив Митра Коршуна, що повертав з ярмарку з Сигота, де, як звичайно, ходив на кінський торг. Митро розповідав, а люди слухали Розповідав він тогди, що вже-дї і против молодого цїсаря піднесли угорські пани бунтацію, що-дї цїсарського воеводу з Будапешту прогнали, та розпочали війну. Оповідав, що панове тоті не збували нарід поманами. як урядники та жупани, але від разу дали слободу хлопам, а що молодших та путернійших брали в улани, убирали за панські гроші і виправляли воювати з цїсарським войском.

Мусить і Мільнер довідав ся о сїм, бо ще таки того самого вечера скликав знов що старших газдів і оголосив, що цїсар волю дав і повинности подарував, але ще рік, може й два, мусить лишити ся по давньому, поки бунтівників не покарає і нових податків не ви-значить з Відня.

На такі слова помежи газдами вчинив ся ро піт. Почали всї разом кричати, що хочять таки зараз мати волю, що знають добре о сїм, що вже на всїм сьвітї нарід слободен, та що вони не гадають нїяких податків платити.

Мільнер рік їм, що напише до Львова з запитанем, казав їм іти тимчасом до дому і вжити відповіді.

Як порозходили ся, скликав знову усіх нас, пушкарів, та уповів нам, що як будемо всі йому вірні і приреки додержимо, то ласка цїсарська нас жде, та дари великі; відтак казав роздати межі нас порох та кулі і не велїв нікуди віддаляти ся з дворища, а ї лиш з наби тим оружем садиби пантрувати.

В ночі привели до мандатора Лейбу Бера, арендатора з яворницької корчми; довго май вони там щось собі по жидівськи шварготїли, а відтак, ще досьвідком, Лейба взяв мандаторського коня і десь поїхав долїв рікою.

Межі нами пушкарями всїляко о тім балакали а старий Корнило, наш ватага, вечерами розповідв нам всякі казки о опришках, що ніби зачував десь від когось за молодих лїт; але ми знали усі здорові, що оповідав річи, на котрі сам дивив ся, ба ї ми знали, що він за молодих лїт та славним опришком був а лиш з біди та з недостатків у Мільнера за вапушкарям служить.

А на мою душу сесї оповіданя Корнила що раз дивнїйші гадки наводили, що раз менше гадавсми про Мільнериху, а раз бай, стрїтивши Катерину на плаю, відвівсми її аж до дому, а що її чоловік тер десь дошки в горах, то

я у неї лишив ся і аж досьвіта вернув на вахцимбру. Лиш один Корнило завважав отсе, але не то, щоби посварив, ай ще осьміхнув ся збитошно та подарував ми гарну порохівницю.

В страстний вівторок випросив ся я на увесь тиждень до дому; стариню кортїло побачити та з сестрами довше посидїти і так вже їх лишень дві було дома, бо старша ще в зимі віддала ся. Прийшовши вечером, заставми старого ще хмарнїйшого як бувало. Сидїв на лаві задуманий, що ледви головою кивнув, яксми цїлував його в колїно. Ще нїм спати пішли ми, казав, щоби я до сповїди ладив ся та до причастїя, бо жадає собі, щоби ми разом законяли.

Мене великий страх зібрав по сих словах босми вже від давна о сповїди анї гадав навіть... Але воля неня сьвята була для мене. Усю божу нічку лиш о грїхах своїх роздумувавсми та ласки Божої просивсми... Раз, що бояв ся, чи відважу ся усї грїхи мої перед добродїем розповісти, а друге, чи найду ласку та відпущене грїхів у Пана Бога?

Прийшли ми рано до церкви. Добродїї, як лиш нас заздрів обох, так зараз кивнув, щоби ми прийшли до захристїї спорядкувати ся. Мій неньо сповїдав ся перший; довга то була сповідь, а я, за той час, клячїв перед

великим віттаром за царськими вратами, та бив ся в груди. Чувсми як старий мій зітхав, або тяр і хлипав, так ми ся щось здавало. Я слухав, та якийсь острах мене брав ся, та бажав си, щоби тото порядковане мого неня тягнуло ся як найдовше.

Нарешті вийшов. Я переступив поріг захристії тай зараз, як би рукою відняв... Страх мене зовсім опустив... Старий наш отець духовний, мов той голуб білий, осьміхнув ся до мене приязно, а з тим його осьміхом якась надія вступила в мое серце.

Бив-сми си в груди... Я, раб божий, визнавав перед божим слугою всякі провини свої, оповідав йому в якім аді живсми, які похоти сотонські душу мою палили; сповідав ся із гадок грішних і намірів поганих. А він, старець сідоглавий, як сьвяті божі добрий, як сьвяті божі добрий, руки на охрест зложені над моєю головою держав та молив Бога, що би змилував ся надо мною і гріхи простив. Як скінчив сми усі гріхи, нахилив ся до мене, та шепнув, що хоть май тяжко провинивсми ся против законуви божому, але ласка Божа ніколи не устає і терпеливість Божа велика.

— Иди, сину, — закінчив старий добродій, та добрими учинками старай ся направити свої лихі поступки. Благодать Божа велика! Через усю службу Божу моливсми си так,

що й не тямлю, абих в житю другий раз ще коли так молитвував... Так ми якось на души легко стало, так любо, та так весело, мов бисми си найсолодшого райського щастя до ступив. А як, склонивши голов, приймав-сми хлїб і вино, тїло та кров Христову, — то-сми гадав, що до неба вже іду та що ся чорна земля мене не носила.

По службі Божій неньо не повів мене до до му, ай повів мовчки на старий цвинтар, що був на склонї гори, лївобіч від нашої садиби. А ішов старий спіхом наперед, гей коли би його що пудило, бай не озиравав ся навіть. Відсунув старі, порохнаві ворота ногою і ми увійшли на цвинтар.

Віковічні, високі ялицї не затїнювали ще зовсім небогатою своєю зеленою малих, обмошених хрестів; долиною пустив ся яловець і своїм галузьом, мов гадючими обкрутами, обвивав догильні знаки. Неньо, роздививши ся трохи, клякнув перед май більшим камінним хрестом а на мене лиш рукою кивнув, що бих і я клякав. По молитвах рік старий до мене не таким голосом, якого не чувсми ще ніколи перед тим від него:

— Николо! Тут спочиває мій неньо а твій дїдо... Я сам аж із під Сучави принїс его суда з кулею в груди, мертвого трупа. Принїс, що би в рідній землі похоронити... Его батько,

а твій прадід, “Чорний Данило”, лежить аж в Семигородській землі, там на “Волоськім ділі”, а легіні-товариші топорами гріб му в скалі прорубали... Де я голов положу — того ще не знаю. А відаеш ти сину, за віщо вони голови поклали, за віщо жите свое дали?... За волю, за свободу гуцульського, християнського мира!...

— Чи знаєш ти нашу бувальщину, сину? — спитав мене нараз.

— Да трохи дащо знаю — кажу ему тихим голосом, — тільки, що Корнило розказував.

— Послухайже, а я уповім ти наборзї — рік мій батько, присїдаючи на могилї.

Я стояв перед ним, та дивив ся ему просто в очи.

— Бувало, за давних часів, не знали ми ніякої неволї: пани та старости не мали тут моци. Сусїдами булисми си лишень. Раз жили ми з підгірськими панами у згодї, на дикого звіра полювати посполу ходили, то знов війну з ними вели троха, але з завзятком. Аж як Німці отсе прийшли, прийшов і кінець гуцульському житю... Зараз сіль нам забрали, за леда марну провину на шибеницю тягнули а купцїв, що через гори їхали, стерегли, як в голові ока... Бідний нарід жити не міг, бо й не мав з чого, неволя му доїдала... Почала ся віїна. Так, як лїй дїд погіб, так тисячі легінів

що найбуїніших, що найпутерніших головами наложило. З дідом пішов мій тато... За взята була се війна. Мов вовки, мов вірли саїдали ся ми на кожного Німця; як канюки спадали на них зненапа. Жовнярськими кістками ми сто ялиць обвішали на Говірли; гербовими орлами грунь Піп-Івана прибрали, Вкінци прийшла лиха година. Німців в білих кабатах, наїзло як тьми... Вітця мені убили... Отут-сми его занїс та похоронив, сам за Балкан аж убігсми... Туга за краєм примусила ме не до того, щосми вернув суда. Повернувши, оженивсми си, дїтий діждав ся, добра усякого допадав ся. Але спокою не зазнавсми. Кров палить мя нераз, кров, що за неповинне я проляв. Совість гризе, неспокій давить... Давкть, бо Мільнер, той зеленоокий, знає про усе, має докази, чорно на білім, заприсяглі свідоцтва... Доси мовчить, бо лякає ся мене, бсїть ся пімсти моїх побратимів, котрих є багато. Але і я его ся бою і спокою не маю. Отсе тому казав я тобі вчинити его волю да в пушкарі іти, душу твою молоду тяр віджалувавсми та на збитошництво тій мальфівниці віддавсми. Мусїв оце вчинити, бо о голов свою потерпав; він тяр може мені зняти єї, коли схоче. Але тепер май усі ці дрібниці на нїнащо! — кликнув нараз голосно а очи якимось дивним огнем засвітили, — бо тепер но-

ві часи настали, а для нас, гуцулів, прийде воля да слобода. Сину, аби тобі тяр прийшло відшкодувати голову твого неня, абис мав і свою прем молоду головку десь на побою склонити, не питай на се... Присягни мені, що підеш тими дорогами, що ними ходили твій отець, дід і прадід... Присягни ми. А як би ти инакше вчинив, — то щоби тебе пекло поглотило, бо ти не мій син, ти не кров з моєї крові, не кість з моєї кості!...

Мов громом ударений, кинувсми си до ніг витцівських да цілував да сльозами умивавсми. Дідову могилу сльозами тими горячими оросивсми... а сили набрав ся, що як Івановий грунь дужий та твердий. Чари відьми не мали вже моци на мене, якась инча сила, ізза гробів на мою душу найшла... Вернули ми д хаті.

Свята перейшли в село а особливе у нашій хаті. Підчас свят засватали люде обі мої молодші сестри. Усі газди дивували ся, що мій неньо, такий думний та гордий, сам переказав до бідних парубків, — правда, що працю виті були, але лиш халупники, — переказав, що можуть сватів присилати, бо їм не відмовить. І ніби боявши ся чогось, зараз зложив

у добродія для кожної засватаної дівки по сто дукатів на віно.

Тиждень збіг, мовби го ніколи і не було. І не оглянувси си, як прийшло вертати до пушкарської служби. Ой, не хотіло ся минї там іти, — та батько велїв, аби пса перед часом не ярити. Одна лише гадка утїхи, що ми — в тїм сумі та нудотї — яснїйше світила, була надїя, що в неділю по Проводах верну знов д хатї на весіле сестрів, що мало бути одного дня разом.

Вернувши до мандаторського двора, зараз тої самої ночі розказував минї Іля, що Лейба з папером від мандатора Їздив в Коломию до цїсарського старости. У відповідь на той папір прислав староста Мільнерови капітана і щось шістьдесять жовнїрів, котрих Мільнер покватував в близьких та недоступних колибах. А що ночі шість вояків, в білих кабатах, приходять до двора на варту.

Я вийшов, як стояв, на обійсте та переконав ся, що справдї коло брами ходило двох вояків на вартї, а крізь широку склівку вахцимбри було видко, як знов інші штири грали в карти. Старий капріль сидїв з Корнилом при ватрі, та мабуть забавляв ся якимсьripовідуванем Корниловим, бо я з надвору видїв, як му черево зо смїху трясло ся.

Так минав день за днем. Я, памятаючи на

вітцївські слова, та постановивши собі при сповіди не давати ся на спокусу жіночій марі, унікав, як міг, щоби не стрічати ся з Мільнерихою. Але вона кілька разів нагадувала собі на мене, велїла кликати в світлицю та розпитувала мене, що за байка між гуцулами ходить, що газди о тих байках кажуть, — а відтак сміяла ся та казала, що треба такого бидла, як гуцули, щоби в такі нїсенїтницї вірити.

— Мій чоловік: — бувало каже, — цїсарську міць у руках має; за найменчий бунт велить усіх бунтівників, як псів скажених, вивішати на сухім галузю...

А я лише голову на таку бесїду склонив та кажу їй:

— Ваша воля та міць, ясна панї!

Почавсми сам себе ненавидїти. Уже тогди я документно видїв, що вона адській ящір, ко того сотона грїшникам на спокусу межі людий шле. Старий добродїй оце менї на сповіди розтовкмачив, а таки шось тягнуло мене до неї, як запоя того до горівки. Лишень бих у єї очи дивив ся да білих ручок дотикав ся...

Нераз студена дрозж мене прошивала, да така студена, гейби смертевна, — яксми погадавсми, що се буде зо мною, сли прийде вибирати: ци присягу, щосми неневи зложив,

чи отсю чорноброву, отсю лелійову, рожеву паню...

Раз, над вечір, звеліла прикликати мя д' со бі... Пішовсми... Заставсми її, що сиділа над якоюсь великою скринею. Щось того дня була загадана да сумна. Як я увійшов, підвела на мене свої великі, прозорі очи і дивила ся ними на мене довго, довго... мовби хотіла прозріти мене наскрізь.

Я й ока не спускав з неї, лиш вдивляв ся в неї уважно. Забувсми вже тогди о всім: о спо віді, о науках старого добродія: о оповіданню батька, о присязі, якусми му дав... Якась сатона стала шептати ми в ухо: "Саме надійшла хвиля, вона буде твоя, уже її маєш!"...

За той час промовила вона до мене по-малу, з намислом, гейби важила кожде слово:

— Николо! Видить ми ся, що на тебе можу спустити ся; — сказала, дивлячи ся усе мені в очи, — і сли приречеш мені, що не зрадиш моєї тайни, котру на твое сумліне повірю, то буду си жадати від тебе сеї ночі прислуги одної, одної помочи....

— Хочете, ясна пані, — ріксми їй з жаром, — то я вам присягну!

— Ні, не треба, я вірю в твою чесність, — відрекла, надумуючись дещо; — видиш, мовила ми далі, показуючи на скринку, — там є гроші, да коштовности усякі, хотіла бих їх

закопати де... Часи небезпечні, війна в сусідстві, хто знає, що і нас чекає. Самасми не годна занести тої скринки в безпечне місце; прийди сеї ночі по перших півнях, заковтай в отсе віконце, я тобі подам скринку тай сама піду з тобою у ліс... закопати... Я хотіла взяти до того або Германа, або старого Корнила, але тебе волію, тобі найцімніше вігю...

Перестала говорити, а усе лиш в очі ми дивить...

А зі мною дивні дива творилися. Щось давило мя коло серця, а світ увесь навкруги крутив ся, якбисми був п'яний... Здавало ми ся, що якісь два духи, вороги смертевні, там у мені, десь у серці, в грудях війну велику ведуть... Аж по хвили відповівсми, що прийду на її розказ, та хутчій вибігсми з світлиці.

Уже з дверей закликала мя та казала вернути.

— Чого летиш як обезсеблений? — питає суворо. — Щесми ти не уповіла, як маеш се зробити. Маеш осьде ключ від тих ворітчат, що виходять просто в буковий ліс... Тепер іди та замельдуй ся Корнилови, що ідеш в післіг від мене в долину, до Яворника.. До півночі пересидь там де в лісі, врешті де й сам хоч, а по перших півнях отвори ворітчата, підійди під вікно, запукай два рази, я ти

утворю, возьмеш скринку і підемо... Тепер уже можеш іти...

Здавивсми ключ від ворітчат у кулаку і вибігсми. Ключ сей здавав ся мені вогнем пекучим, руки мн палнв... І сам уже не тямлю, що сказавсми Корннлови; то тільки затямнв, що зараз вибігсми з дворнща і полетів просто наперед себе в буковній ліс, в темну, чорну клнву.

Опннивсми ся аж коло хреста, над "бісовою печерою". Той хрест поставили за душі вгорських робітників, що вертаючи кілька годів тому десь з ляцького краю з роботи, заблудили були в фуфуниціях аж в отсю дебри і тут на свою смерть натрапили. Аж як на весні зима сповзла, найшли тут їх тіла на споді.

Сей хрест та страшні поговірки, які ходили поміж людьми про се місце, троха мене опам'ятали; пережегнавсми си та став молити мовити. Відмовивши усі молтви, дав ми Бог якийсь опам'ятанє. Почавсми гадати о тім, що маю чинити.

Спершу хотів-сми лишити Німкиню та утечи до батька; лякавсми ся її знахорської моци; то знов відтак давний лихий дух брав ся мене та шептав: "Плюнь на вітця на попа, на цілий світ... Вона красна, я дам тобі її за коханку; поїдете разом з тим золотом десь

у волоський чи турецький край і там пануватимете.... Плюнь на усе!...”

Але я хутчій яв хрестити ся і відогнавсми лихого духа.

Розгадавши добре, постановивсми ніти послужити мандаторці, та нікому нічо не споминати. В Їх руках була ще май велика сила.

— Не послухаю сотони, — гадавсми, — то ще смагу на неньову голову наведу.

Взявши собі таку постанову, боржій, ще перед темним змерком, вийшовсми на плай, та не знаючи, що дїяти до опівночи, потягсми си на долину до коршми, де сидїв Лейба, права рука Мільнерова. Там заставсми великий го-мін, кількох кумпанів і якихось сторонських людей з далеких угорських да ляцьких долів.

Росказували вони, що на угорській та сторонї велика війна, що кров проливають, маєтки усякі нищать, за лоби ся вода як цїсарські так і панські, що воля там да така вже настала, що, ади, хлоп з простого гузара та на генерала бай на графа може вийти; а шевця якогось то вже май бароном пани зробили за це, що неприятельські гармати зафатив. А якийсь ляшок русявий став мовити, що в ляцькій землі таке саме дїяти ся ме, що він, варе, іде тепер до угорських панів пристати, бай не сам він лишень таких як він, соткамі піде, що з ним ідуть усі ровти гузарські, котрі витяли

жовнярів у пень по цілім Підгір'ю геть аж по Поділю! да завели панські та міщанські уряди, а самі ідуть на свою землю решти війська довоювати аж до фереку.

Мої товариші веліли зараз поставити перед вражим ляхом і горівки і меду ба й мене нити просили та я випросив ся, мовлячи, що добродій за покуту завдав ми через увесь місяць горівки у рот не брати. Повірили, бо таке бувало нераз... Я лиш підійшов д ляшкови та пошепки сказав му, що як хоче в угорській землі воювати а не гнити в Мільнеровій неволи, то най утікає зараз та ще сеї ночі через "Руський діл" перехоплюєть ся, бо спіткавсми на дорозі жидка, що біг до канцелярії, певно, щоби сповістити о нїм мандаторови.

Ляшок подивив ся на мене, мовби дякував, допив меду, взяв топір та вийшов разом з мною з коршми.

Там навинув ся зараз Митро Коршун, що також ішов чогось на угорський бік, та пішли разом... Могли іти, бо хоть ніч була пізна, то за те видна. Місяць був саме вповни, а видко було так мов серед білого дня.

Я повернув на плаї ід мандаторській садибі. На дорозі стрітивсми Корнила, що го справді післав був мандатор, аби му того ляшка привів. Я писнув старому, що задурно

іде, але він лиш рукою махнув і пішов далі а за ним штирох пушкарів і каправий жидок, унука Лейбів.

Підшнепавсми під мур садиби з того боку, як буковий ліс, та сів си на колоді. По зорях міркуючи, до перших півнів було ще з пів часу. А щоби ми не було скучно, та на відстрашене бісови, викресавсми огню, закурив люльку та став помалу Отченаш шептати, от від припадку.

А пустиня навкруги якась така тиха та глуха, що аж ляк збирав мя як дїтвака якого; і жерви мандаторські поснули тярь десь тихо та не обзивали ся тої ночи. З кород навкруги снували ся якісь блїді, сумні світла, мов ті огники, що по цвинтарях світля темної ночи.

Врешті від Мільнерової садиби запіяв перший півень. Голос сеї поров тишину. Якось так напрасно розходив ся по лісі, так голосно, що видавав ми ся голосніший від найголоснішого вистрілу. Здригнувсми си увесь зірвав ся на ноги і пішов до тих ворітчат.

Дверці отворили ся тихо, мабуть замок був помашений та недавно, видко, хтось прибував отворяти. Мусить і Мільнериха истерпеливо очікувала мене, бо нїм ще заукавсми до вікна, воно отворило ся, а стояча в середині пані указала мені мовчки скринку, а сама, оперши ся міцно на моїм плечі, вискочила

та стала коло мене в городї. Я кинув борзо скринку, а доста була тяжка, в приладжений уже мішок, взявсми терх на плечі і пішовсми наперед панї у тото місце, де вона казала.

А ішовсми тельма наперед неї, щоби на неї не зглядати ся да спокусї приступу не давати. Дорога була недалечка. Увійшовсми з яких два тисячі кроків під верх, станула Мільнериха мовчки під першою височінь-смерекою, да ла ми в руки городничок, що сама була принесла і казала копати долівку в землі.

За пів часу упоравсми си із скринкою, загрибсми її на півтора ліктя в землю. Для більшої безпеки перекотивсми на се місце, де скринку закопав, — велику колоду з смереки, що вітер звалив був.

— Дякувать тобі, — промовила перша мандаторка.

Я стояв мовчки; горяча кров почала мною знова носити. Студена дроз пробігла по моїм тїлі... “Погодикю, ясна панї, — погадавсми, — конець твому збиткованю над гуцулом. Те пер ти в моїх руках і сам май твій адський побратим тобі вже не поможе”...

У сих гадках не мавсми жадного чутя, ні привязаня, лише лютість якась безмірна да жадоба пімсти. Приступивсми нагло до неї та уфативши несподівано за руку, кликнувсми до неї:

— Да лиш так ми дячиш, світла панї? сего замало!

Вона тять і не зжахнула ся лиш, розсміявши ся весело, відповіла:

— Гадаеш, що замало, маеш більше, — да закинувши свої білі руки минї на шию, поцілувала мя в самі губи.

А передомною якби яка безодня отворила ся, обезсеблений, паний, без памяти, стягнувсьми руки, а щоби єї д грудем пригорнути.

Але нараз дивна річ ся стала, котрої я собі і до сегодня инакше розібрати не можу, як лиш, що се була справа нечистого духа. Ся біла, ся тендітна, ся голубка відтрутила мене напрасно від себе так міцно, що ялиш, як то-та галузка букова, що її вітер відорве, відлетів на кілька кроків від неї, захитав ся та упав на колїна.

А вона стояла повисше мов якась більша, дужша, міцна не своєю силою, але хиба її з пекла позичила. Усі блїді світла з порохон злетїли ся тепер ід нїй та обвели єї якимсь білим цвинтарним світлом.

Нараз засміяла ся да так, що аж смерекове коріне на сяжень в землі затрясло ся а з Смотрижового ґруня скала урвала ся та з гуком упала.

— Ха, ха, ха! Ти хлопе, ти хаме! — кричала, сміючи ся по дїльчому; --- да ти мене хотїв си

лою взяти... Не силоміцю, не перемогом треба мене брати, ай просьбою покірнов, ай службою вірнов. Я мовила тобі, що буду твоєю босми си сподобала очи твої соколинні, плечі твої медвежі, губи румяні, вік твоїй молодий. Але засї до мене силоміцю, бо я дужша, я міцнїйша нїж десять таких як ти... Тепер вставай та іди за мною. Служи вірно як пес а я свого слова не зміню; додержу, щом ти обіцяла.

На єї приказ підїє ся я з землі і, склопивши голову, пішов за тою відьмою. І сам до сегодня не знаю, чи ішовсми із звичайною невістою, чи з яким опиром з некта.

Як нагадаю собі тепер тоту піч, то ми ся видить, щосми смертевно няний був, а дїдько поперед очи снї такі страшні нересував; але я присягнути можу, що того дня жадного трунку у рот не бравсми.

Ішли ми мовчки. Коло ворітчат взяла з моїх рук ключ і щезла за дверми, а мнїї лиш рукою показала, абих ішов до вахцимбри у головну браму. Сам незнавши, що чиню, послушавсми того єї нїмого приказу.

Прийшовши перед браму, а брама на розтвір. На обїїстю був якийсь гамір. Лейба говорив щось на пошенки з Мільнером, а жовняри у білих кабатах стояли рядом перед ними. Відтак відвів мандатор капраля вбїк щосму там говорив, та, подаючи якесь письмо, ма

хиув рукою. Капраль стаюв перед вояками, закомендерував ними, щоби фронт змінили і вийшли рівним кроком за браму. Жидок побіг наперед них.

Де, та чого пішли в такій час, я не відав... Не вернули.... тай більше військової варти уже не було. Другі два дні минули спокійно, о жовняхрах ніхто у нас не чував; ми знали лишень, що жидки м'ясо та хліб в полонини гірськими шляхами звозили. Куди, да на що се они робили, я тогди не допитував ся.

В п'ятницю, по Проводах, сказав ми Корнило, що можу іти на весіле сестрів. Пішовсми радий, що бодай на якийсь час вирву ся з того чортівського гнізда.

Прийшовши домів, заставсми там істинний празник. Легіні-товарніші з найдальших гір на весіле походили ся, а всі попристроювані як на Великдень. А дівчат що того цвіту на полонині, а усі красні да веселі як у лісі пташки. Прибули і старі газди, близькі і далекі, від угорської і волоської границі, з нашої чорної да з волоської білої ріки, бай були аж з над Прута і Бистриці.

Старий мій почастунку не жалував. Червоний мід півив ся і горівка перлами грала; волів що день по кілька у оборі били. Але мій родич сам напитуку у рот не брав, усе лиш щось на боці з газдами розправляв; щось сой

мували над якимись май важними справами.

Люди, що поприходили з долів, розказували, що велике військо, угорське — кінниця сама, золоті гузари, — ідуть з ляхького краю через наші гори на угорську землю. Оповідали, що в Косові сьвященник з Божим тїлом, а наїд з хоругвами Їх витав, що вони волю велику дають усюда а мандаторів розганяють або вішають при дорогах.

В суботу, в дївич-вечір, сто дївок співало, як моїм сестрам вінки вили та буйні коси чесали. Того самого вечера прилетїв до нас на подвіре легінь з Ясенева, Панько Вудвуд та дав знати, що гузари сеї ночі уже в Ясеневі ночують; одні в Ясеневі, а другі аж у Криворівни. Оповідав дальше, що пани Їх там по дворах гостя, що в Криворівни та дванацять бочок вина пан викотив, а дванацять меду і горівки дванацять; оповідав, що май при сто ватрищах цілі воли печуть для них. Казав далї, що через завтра, через сьвяту недїлю, перестоять в Ясеневі та Криворівни, а в понедїлок на полудне до Жабя загостя, та аби наїд приладив для них усеґо: як Їди так напою.

— Хлопцї то вам красні як соколи — казав, обертаючи ся ід дївкам; очи у них чорні, волос як у круків, а золота на них тїлько, що аж в очах тьмить ся...

А дївкам та молодицям у того лиш грай!

Аж співали май фاینїйше, чутливійше почали, сю новину почувши.

В святу неділеньку по Проводах відбули ся у церкві рано оба вінчання моїх сестер. По службі Божій наш добродїй закликав мого не ня і старших газдів до себе та розказав їм, аби усякої страви для людей і оброку для коний угорських наладили, а завтра рано, аби були в церкві пристійно одїті, щоби з сьвятом та чесно війскових гостей приймити.

Того дня не йшла уже якость забава, усяк лиш про гузарів гадав. Дївки, не знати чого, сами до себе осміхали ся, а парубки у купки збирали ся та щось радили з тиха та пістолята ладили.

На другий день, в понеділок, сонце так ясно зійшло, шо не пам'ятав збутом, ані перед тим, ані потім такого яркого та прозорого сонїчка. З самого досвітка здвиг народа християнського сходив ся довкола церкви; старший брат видобув усї моздїрі церковні та понабивав їх дрібним порохом, а щоби гук був май більший; братство стояло з хоругвами а на дорозї, як до Криворівні, порозставляли легінїв на конях, аби дали знати, як військо лише ся укаже.

Рано прислав по мене Корнило, абих зараз ставляв ся коло церкви і там злучив ся з другими пушкарями. Мільнер назбирав того дня

пушкарів з сорок; усім нам дав на груди знаки, але якісь білі. Мому побратимови, Ілї, велїв нести нову якусь хоругву білу з червоним. Лиш тої один раз показували людям тоту хоругву.

З на дві години перед полуднем приїхала на кони і Мільнериха. Сукию мала на собі тоту саму білу, шовкову, що в нїї я єї перший раз увидїв був, і тої сам киптар голубий із золотом; лишень на голову взяла вже того дня якусь иншу шапочку, білу обшиту якимсь червоним шличком. Станула перед нами, з боку при нїї служниця, що держала на тацї хлїб і сіль, та єї чоловік, Мільнер, з похилою головою.

Десь, так в пів години по приїзді Мільнерихи, надбїг першоїї післанець. Кїнь під ним так летїв, що навіть не дотикав землї копитами.

— Уже видно, уже їдуть! — кликав здалека.

Дали знати до добродїя. Вийшов зараз в ризах, з хрестом святим у руках. Підняли хоругви, ударили в дзвони, паламарі задзеленькотїли кадильницями, похїд двигнув ся наперед; пушкарі з Мільнером ішли зараз за панотцем. Нїмчика Германа десь не було того дня межи нами.

Що хвилї надлїтав свіжий посол та кричав:
— Ідуть, їдуть!

Заким дійшли ми до послідних хат в Жабю, долетів до наших ух веселий звук військової музики і вказали ся гузари.

— О, панове, — закликав нагло голоснійше Нікола, підносячи голову та дивлячись на нас, заслуханих в його оповідане — умирати буду, а ще той день памятатиму.

Ішли тоті Угри крутим плаєм понад Черемошем. Луна від них біла; виділо ся, що се золото, що на них блищало, забрало в себе усі промінї сонця, та аж від них на мир засвітило. Конї під ними як змії, як ящірі які огнисті, що огнем з ніздрів сиплють... Орли полїтали ся того дня із найвисших груць знад Говерлі, з-над Піп-Івана, та тягнули над тим війском да тїшились, як і ми, тим красним видом. Коло церкви біли хлопці у всі дзвони як на огонь або на Великдень.

Нарешті надійшли.

Священик відправив молебень, поблагословив хрестом сьвятим, покронив кропилом, хоругви склонили ся перед війском.

Генерал, що їхав напередї, склонив голов і зробив знак хреста. З-ноза добродїя висунула ся Мільнериха, да така красна як ніколи: очи спустила у землю і, подаючи комендантові тацу з хлїбом і сілю, щось заговорила до него по угорськи. На лице молодого коменданта ударила радість, сльози му в очах стали

і незнавши сам, що чинить, схилив ся на кульбаці, ухопив красну невісту через пів та перед усім війском і перед усім народом поцілував в самі губи.

— “Еліен, елієр, елієн!” — пішло як громом по усіх ровтах. Усе військо кричало да вівату вало далі, не знавши тяр задлячого се чинить.

Нараз комендант дав знак, аби бути тихо, а з поза генерала виїхав якийсь молодий офіцир наперед. Лице му біленьке як у панночки а очі голубі; що отсе небо ясне. Чако насунув си на праве ухо, правов рукою махнув до народа, а лівоч здержував бистрого карого коня, що вив ся та спинав ся під ним як лев.

— Слава Ісусу Христу! — проголосив офіцир чистою гуцульською мовою, а кінь разом став під ним як вкопаний.

— Во віки віков слава, слава! — загриміло по цілім народі і далеким стократним відгомом відбило ся від чорногірських кичер та верхів да поплило долів ріками та ручаями.

А орли у воздух радїсно закричали, якби з людьми разом хотїли славити Спасителя світа.

— Народе християнський, да гуцульський мире! — став мовити офіцир, як трохи притих гамір; — брехацію пускали ті, котрі мовили вам, що ми з найяснійшим цїсарем з королем

апостольським угорським війну ведемо... Тепер ми вам іменем самого цїсаря, наймилости вїйшого монарха, голосимо повну свободу; землі, пасовиска і садиби, які хто має, даруємо на вічну власність нинїшним властивцям і їх дїтям та унукам; да так уже остане, г... цїсарства сего да королївств нашого угорського, а хто инак чинити та говорити ме, той ворог цїсареві і королеві, ворог вам, ворог усему миру!

Скінчив мовити і замовк, а народови цїлому довго ще здавало ся, що офіцер сей ясний усе ще говорить, а то лиш вірли попід облаки слова його усему світові голосили. Нараз хтось крикнув нагло:

— Многая лїта! Славно! — а нарід повторив за ним: — Многая лїта! Не здорова цїсареві, королеві нашому! Многая лїта панам, другим цїсарським, опікунам гуцульським! Многая лїта цїлому сему війську славетному!... На погібіль заволокам, солудивим псам!...

Аж тогди заздівсми, що мій неньо підступив д офіцерові, поцїлував в колїно, да став щось йому говорити. Зразу немігсми нічо до чути; але як трохи притихло, то чувсми виразно, що від цїлого народа гуцульського в опіку військови віддавав ся і о оборону просив.

— Що велите — казав — се і зробимо... Розкажете — а десять тисяч легінїв з цївками та

топорами зараз стане і ніде там, де їм розкажете.

Офіцир: помовив щось з генералом і зараз сказав так, аби всі чули:

— Погодіть! Небавком прийде військо з Угор піше і з гарматами... Ждіть! За той час держіть ся спокійно і не чиніть нічого лихого вашому мандаторови, бо він лише з мусу тримав з ворогами народа, а тепер сего кає ся... і він і його жінка обіцяють кров свою дати за угорську та і вашу волю...

А мій неньо лиш подивив ся суворо на Мільнера, сплюнув нишком і усе скінчило ся. Добродій запросив генерала і офіцирів на сніданок до себе, а вояків порозбирали газдове до себе, та стали гостити, чим хто мав.

Ми, пушкарі, станули при своїй новій хоругві перед попівщиною, а Мільнериха засіла до сніданку з офіцирами у добродія.

Що вони там собі розмовляли, та як там ішла тота гостина — не знаю, бо ми усі стояли в ряду, аж десь за годину влібіг панотців панич і закликав мене, абим ішов до світлиці бо мандаторка на щось потребує. Пішовсми. За хвилю штири гузари внесли малу скринку зелізну і поставили на столі перед генералом.

— Николо! Чи піднесеш се? — спитала Мільнериха, дивлячи ся на мене з осміхом.

— Не лиш що піднесу, — закликав я поква-

пно, а лютість якась знов мя обфатила, але, як хочете, то й занесу вам до вашого двора. Аже не першина минї чей отсе, ясна панї!

Вона глянула на мене добрим оком, осміялася знова по своєму, спокусливо та, обертаючи ся до того самого офіцера, що до народа промавляв, а котрий був сином якогось великого пана, князя, чи графа, — рекла до него:

— Я казала вам, пане, що не треба буде трудити гузарів по горах отсей нарубчак страх якїй міцний; найміцнїйший може на всї гори, та ще на него і спустити ся можна... Що, не правда, Николо? — звернула ся знов до мене.

Панотчикові панни і добродїйка принесли минї їсти повну миску всячини, ба й вина склянку угорського, та велїли ноживити ся. А я рад був, бо від самого раня нічо в ротї не мав.

По сніданку, генерал, двох полковників і той молодший офіцер, що був за адютанта при генералї, забрали ся разом з Мільнерами посїдали на конї і поїхали горі рікою ід мандаторському дворови. Я, з трома гузарами, висадив залїзну скринку на коня, да й потягулим ся за ними.

Мільнериха їхала поруч генерала на передї, осміялася до него заедно, та щось гуторила до него по угорськи, чого я не голен був

зрозуміти. Лишень їх сміх усе до моїх ух долітав.

Да краснож бо було тій гадині на тім білім арабським жеребци; угорському комендантові аж очі до неї з голови вискакували.

Корнила оставив Мільнер в Жабю і казав людям розійти ся вздовж ріки, де лиш стояли гузари, аби помогти військови розкватирувати ся та зібрати живности.

Доїхавши до коршми в Явірнику, де треба було повернути облазом, котрим годї вже було конем переїхати, угорський комендант перший зліз з коня да подав руку Мільнерсі, щоби провести єї під гору. За ним і ми позлазили з коний. Один гузар та гуцули, що були на поготові, забрали від нас конї та завели їх до стайні при коршмі, а я взяв тяжку скринку на плечі і ураз з двома гузарами, що остали зі мною, пішовсми до гори за панами.

В дворі ждав на нас неабиякий празник.

Мільнериха нічю велїла прикликати від пана з Криворівні кухаря та казала варити, що є найліпшого на світі. Він велїла з земників добути, що май старші та самі чільнійші, якісь такі змошені фляшки, що скла у них нїяке око не доглянуло би.

Як увійшли на подвірє, то перша річ, що генерал яв питати за скринкою, а як показавсми му, шосми і приїс на своїх плечах, виї-

мив з кишені два дукати та дав ми і щось сказав до того білого офіцира. Сей зараз уповів минї, що генерал питає, чи не приставбих до гузарів, бо з мене бувби добрий вояк.

Я єму сказав, що се не моя, ай нььова воля.

Гроші державсми в руках, невідаси, що з ними дїяти: кинути або віддати, не смівсми, а ховати було якось омпно. Се перший раз в житю тогди, я, син май найбогатшого газди, дістав гроші від чужого чоловіка... Пізній ше то вже біда навчила брати гроші, ба й за заробком собою нуждувати, але тогди ше не мусївсми. Як офіцири увійшли вже в дїм, я впустив дукати несвідомо до кишені на груди та махнув на гузарів, щоби ішли за мною до кухні, де і для них богацький обїд налагодили.

Гостини вели ся десь аж під ніч. Я з гузарами носив полумиски та видїв, яке там дїяло ся. Молодий генерал да той ляшок русявий підчмелили собі май-май! Комендант дивив ся у Мільнериху як у веселицю яку, та лиш за руки фатав та цїлував; а вона нїби то не давала ся, нїби не позволяла а очима надїла го д собі, як лиш хиба вона одна умїла; звичайно — відьма! Один лиш полковник старий уже, не пив нїчо, та лиш сиві вуса прикусував та оглядав ся навкруги.

Уже зовсім смеркло ся, як повставали від стола. Офіцири позакурювали люльки і перейшли до другої світлиці, а Мільнериха кивнула на мене та шепнула, абих ждав на неї в городі під вишневою затінкою, то вона вийде д мині, бо має ми щось май дуже важного повісти.

Якисми се вчув, стиснуло ми щось коло серця і догадавсми си, що то буде якась чортівська справа. Зразу не хотївсми іти, але потім надумавсми си. Насамперід мушу вам признати ся, що мя усе щось тягнуло до тої жінки; потім погадавсми, що як вона що недоброго загадує, то лїпше, що я буду о тім знати, нїж хто инший... Молодий офіцир так узяв був мене за серце своїми словами, що і без ньових пересторог бувбисми си намагав усяку небезпечність від него і від его товаришів відвернути.

Ну, тай пішовсми під вишневу затїнку і там, схований за густими деревами, ждав на Мільнериху неспокійний в собі. Серце у мині мов молотом товкло ся. Щось такого дивного по мині ходило, що сам не відав ще, чи маю упасти в ноги отсій дивній пані, слїди єї цілувати і признати ся перед нею, що хотївсми зради доконати, чи топором їй голов розсадити...

Щелест шовкової сукні перервав мої гадки.

Узрівши І знова. Бігла тихо, сохранино, за-
крадала ся гей той вовк під череду, як ящір-
ка.

Увійшовши до затінки, сіла на лавчині і
уфативши мене за обидві руки — потягнула
мене д собі. Дриготівсми як осиковий лист,
коли почала казати:

— Твоя година надійшла, Николо, — шеп-
нула, притискаючи своє плече до мого. — Я
слова не зміню, за вірну службу тобі заплачу.
Тота сама Мільнериха, що о єї ласку надармо
добивали ся найбільші панове, буде твоя...
твоя... твоя...!

І притиснувши свої білі мармурові груди
до моїх, руками обвила ся мині за шию і ста-
ла разпораз цілувати мя в уста.

— Твоя, твоя! — шептала заедно. А від гру-
дий тих лебединих, з уст єї коралевих віяло
якимсь холодом, мовби той ледовий, північ-
ний вітер серед полонин. Сей холод якомсь
дивно на мене повіяв. Мині здавало ся, що се
опириця вийшла десь з Черемошу, та голу-
бить, та тягне мя з собою в сині кручі, на сту-
дене дно. В очах станув мині наш малий
цвинтар, в памяти віджили слова мого неня і
науки добродія. Отяма велика мині верну-
ла, кров відразу притихла.

— Буду твоя, — шептала далі тота маль-
фівниця, — один лише ще пробунок мусиш

перебути, одну ще службу мині вчинити... Слухай! — промовила нагло тихим, але острим голосом, виймаючи якесь письмо зза пазухи: — з отсим листом іди як найборше до Спасової колиби, на смотрижівських погарах, там надиблеш пана капітана наших жовнярь, того самого, що тут у нас був. Віддаш єму оцес лист, та скажеш, щоби спішив ся і перед півночев з вояками тут був.

Се сказавши, встала, випростала ся так, що ми ся видала як яль та висока, а біла, та студена, гей снігові шпилі гір.

— Анї пари з рота нікому о сїм, — казала тихим, свистливим голосом, мовби гадина сичала. — Сли справиш ся добре, слова свого не зміню; як зрадиш, — пімста моя і тебе і цілої фамелїї твоєї не мине... не мине... Памятай си... Памятай, Николо!...

І зараз зникла ми з очий, щезла як привид сонний, як мара з тамтого світа.

Оставсми си сам один і загадавсми си тугу. Страх усякий мене вже був опустив; ужесми знав, що сука-чарівниця хоче погубити угорських комендантів, котрих як братів гостила у себе та принимала. А до сего сатанського діла, хотїла мене ужити... А не діжде того.

Отак загаданий сидівши, та із місця нерушивши собою, аж чую якийсь тихий шупіт, щось зашелестїло в жемерях ніби лис, що до

курий підбирає ся. Схиливсьми голсьу, види вив очи і узрівсьми якусь невиразну тїнь, що пересувала ся швидко від тої затїнки, де я сидїв у другий кінець городу, що гущаками поріс. При блїдїм світлї місяця повидїло ся менї, що то Герман, Нїмчик, котрого вже від самих свят великодних нїхто у нас не видав. Видївсьми єго отак лишень на миг ока, по хвили тотя тїнь щезла в жемерях.

Я схопив ся з лавки, та глянув довкола. У вікнах з двора видко було ясне світло, а особливе у вікнах покоїв, де заквартирували угорських офіцирів, било ярке світло. Взяла мя охота подивити ся, що вони там тепер робля?

Підсунувсьми си тихо під вікна і увидїв в першій світлиці двох полковників та того молодого адютанта, як схилили ся над великою мапою, що була розложена на столї, та встромили в неї якісь маленькі значки, иїби шпильочки. Генерала не було межи ними. Пішовсьми далї.

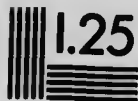
В другій нарожній світлиці, було май темнїйше, лиш малий каганчик світтив ся в кутї. Мусївсьми добре око задивити, абих документно видїв, що ся там дїє... По хвили видївсьми документно... Узрівсьми, та аж уся кров в минї закипіла.

Напротив вікна, на низькій софцї, сидїв генерал та такий щасливий; коло него Мільє-

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

(ANSI and ISO TEST CHART No. 2)

4.5

5.0

5.6

6.3

7.1

8.0

9.0

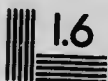
10

11.2

12.5

14.3

16

APPLIED IMAGE Inc

1653 East Main Street
Rochester, New York 14609 USA
(716) 482 - 0300 - Phone
(716) 288 - 5989 - Fax

риха... Блеск від каганчика падав на її лице і видівсми достотно, як осміхала ся до него, як ласила ся мов той кіт фалшивий. Грудьми своїми его надила та уданим блиском очий палила, а в души зраду мотала. Таже перед хвилию лише послалала мене, а щоби я смерть павів на него.

Усе отсе разом навело на мене якусь дивну задуму. Зразу не мігсми май того усего помістити в своїй голові... Ставсми отак задивлений в тоту кояту жіночої зради тай гадок позбирати не мігсми. Не зависть мині душу рвала, ні!... Плювавсми вже тепер на сі сині очи та на ті груди білі, мармурові. Такусми учув до неї обриду як до лютого гаду холодного. Але усе таки ставсми і дивив си. Аж десь згоді доглянувсми посеред світлиці на столі тоту скринку-зелізну, що я приніс був і здавало ми ся, щосми бачив, як Мільнериха кілька разів жадно на неї зглядала ся... Аж тогди стало мині у голові ясно.

— Для подлого гроша хоче тота нікчемна нешта штири душі погубити — погадавсми си; — туманить го, аби собі нічого і в гадці не мав. ...А не діждеш ти того!

І така мя злість хопила, що хотівсми стрілити до неї як до пса скаженого... Да і зле вчинивсми, що відразу не послухав той гадки; бо як глянувсми на неї другий раз, вчинило ся

минї жаль єї; жаль було студену кулю всадити у тоту грудь, таку білу та розкішну. Відступивсми від вікна, а щоби спокуса не потягнула палець під язичок, та ставсми гадати, як би се зробити, аби і жінки не убити і не допустити зради доконати. Відтак зараз і на путивсми си. До Спасової колиби був ли и один плаїї відти. Погадавсми стати на тім плаю та пантрувати до рана, щоби ніхто від мандатора не перехопив ся до капітана.

— Рано, дурне, — гадавсми си; — приста-ну до гузарів та на війну з ними потягну... Що ми Мільнериха вдїє? На біду, то уповім генералови, що добра господиня, голубка зраду на них мотала... А як післанець не послухає? — погадавсми далї. — То у лоб та кулею!... — відновівсми собі борзо, а в тії хвили мигнула тїнь Германа, того Німчика, у моїй голові і якась грішна утіха на тоту гадку мене взяла ся, що може куля з мого кріса провалить той поганий череп.

Взявши собі таке постановлїне, пішовсми зараз ід брамі, аби на плаїї ійти. Коло нашої вахцимбри узрівсми єдного гузара, що з голим палашом ходив якби на вартї, але такий няний, що на всі боки заганяв ся. Другий спав там десь у пушкарській світлиці. Підійшовсми до того гузара та красно питаю, чи довго має ще отут стояти? Відворкуєв ми

ні щось незрозуміло по сьому та закричав, вказуючи палашом на браму, абисми ішов спати... Вийшовсми за браму.

Там, о кілька сот кроків від обійстя, виходило ся на плай, що в долину провадив до Яворника — а в гору до Спасової колиби.

Прийшовши на се перехресте, обіздригсми си, виглядів найгрубшого бука, та скрив ся за него, роздивлюючи ся навкруги, да пантруючи стежки, відкисми саме надійшов. Тепер уже не гадавсми, що маю чинити, бо ржесми узяв собі таке постановлїне і нічо вже би мене від того не відвело. Спробувавсми набій у цївці, підсипавсми свіжого пороху під кремїнь, кремїнь нігтем очистив і оперши ся до дерева, ждав, та на стежку двив ся.

А за той час видне світло місяця пригасло якось нараз. По май спекотливім веснянім дни, вечером, згорнули ся хмари, а тепер засунули були весь полудневий бік неба. А духота така була настала, гей от нинї надвечір... Із ляку щоби несподївано не бризнув дош та не зачичив порох, державсми цїлий замок кріса у лівій жмени, а правов рукою смотриесми усе за топір, абих доконав ся чи він ще при минї.

Не можу собі спам'ятати, як довго я там стояв за тим буком. Настороживсми з цїлої сили і очи і уха так, що хоть як було хмарно

та темно,, видівсми як по днині, а чув шум Черемоша, що десь там долів клекотів по каменистій ріни. Хмари збирали ся щораз темнійші, а духота така густа, що й віддихнути годї.

Нарешті дійшов до мого уха якийсь скрегіт, гейби мандаторська брама скрипнула. Нащуривсми уха ще більше і чувсми виразно шуміт тихих, крадькових кроків. Притаївсми си і дух запер в собі. Кріс підняв до плеча і жду За часок, на видній стежці, показала ся тінь Германа. Притуливсми лице до кріса і став цілити. Тяжко було взяти го добре, бо мушки не було видко, а лиш по цівці виміривсми єму в саму головище...

Да в тій хвили страшний перун, перший тої ночи, роздер чорну хмару і синим огнем освітив увесь божий світ. Осліплений і нехотячи — потягнувсми за язичок... Хибивсми собаку. Лиш крисаню з перами зірвала куля з голови і відкинула на бік. Звертів ся песій син на місци як гадина. Зразу гадавсми, що повалить ся, але де там! Випростав ся, глянув просто на мене... В тій хвили другий перун ударив.. Межи нами не було більше як двацять кроків; вифативсми топір ізза череса та пустив ся до него, а за той час він витягнув пістоля і стрілив... В очах ми потемніло, в ухах зазвенів якийсь чортівський проклин ні-

мецький і сміх дідьківський, нечистий... Сили мене зовсім опустили, упавсми без памяти.

Аж великі студені краплі дощу та гук громів очутили мене із задеревілости. Віхола казала ся над Чорногірськими верхами, над філями Черемоша може ще страшнійша май як нині; старі буки аж до землі клонили ся. Сам уже не знаю, яким способом схопивсми си на ноги а учувши біль і що щось пече в правім боці, посягнувсми тудя лівов руков, бо в правій не мавсми сили — і почув, що щось там мокре, але щесми не знав, чи від кровн чи від того потока води дощової, що лила ся з неба. В памяти стало ми відразу усе ясно, що нині ся стало, і узявсми собі, абих мав і житем зпалатити, перегородити Мільнеришину зраду. Затявсми зуби з болю і пустив ся плаем в долину до Яворника, аби дійти до першої хати і дати знати гузарам, яка зрада висить над їх верховодниками.

Не пригадую собі вже, чи я ішов, чи мене потоки, що з гір спливали, несли; доста, що добивсми си до обійстя Гринька Дузяка і застучавсми у двері з цілої сили. Се памятаю а більше нічо. Потемніло мині в очах: геть зовсім та здавало ся, що вже моя послідна година прийшла. Ще лиш тільки мав сили, щосми перехрестив ся.

Память ми вернула аж другого дня над вечір.

Сїре та сумне було того дня небо. Дощ лив безнастанно. Довкола себе узрівсми повно людий, а межи ними і мого неня та стару Воробчиху, знахарку славно, аж із Ростік. Якийсь доктор гузарський прививав ми рану, а Воробчиха сварила ся з ним, бабї силоміцю свою масть приложила. Казала, що минї нічого не є, лише щосми за багато крови утратив та тому і увязсми. Мовила лежати тихо.

Да минї її не тяжко було послухати баби, бо нїм скінчила мовити, а я вже уснув як камінь. Спавсми цілу добу. Яксми єн обудив учувсми, що знова жию. Лише їсти хотїло ся дуже. Зараз дали менї якогось вина доброго і поливки якоїсь такої міцної, щосми зараз почув, що сили вертають. Коло мене був мій пеньо, пенечка моя, гузарський доктор і якийсь ще офіцир.

Перше слово моє, щосми промовити лиш міг, було: що стало ся з генералом та офіцирами? Батько відповів ми, що найшли їх усіх з гузарами разом поубиваних в Мільнеровім дворі а за мандатором, его жоною і Нїмчиком Германом і слїд пропав. І війскова каса також пропала, мусить ті мерзавці забрали з собою.

Коли старий отсе оповідав, той офіцир гузарський, що сидїв з боку, приступив ся до

нас, та яв мене випитувати по нашому, як се усе було.

Як я оповів ему усе, яксми лише міг, так він тогди став минї казати, що не маю вже варе що дїяти тутки, але найлїпше ще май вчиню, як піду з війском за границю, бо тут головою заплачу за того, щом ізробив.

— За два дни — каже офіцир, — понаправляють дороги по сїй страшній віхолї і наше військо рушить походом у дальшу дорогу; та хоть би на плечох, то перенесуть тя жовняри на угорську землю... Ти варт того да ще токма, що за наших нещасливих хоть необережних верховодцїв ти мало що житем не переплатив.

Дохто наблизив ся і щось шептав з офіциром, а х не міг розуміти. По часї звернув ся до мене та до мого неня:

— Дор мовить — рік, — що видержить дорогу, бо рана не тяжка а він сам як медвідь міцний.

Я лиш осміхнув ся на сю бесїду офіцира, сподобавсми си таку бесїду і такїй справдї учувсми си май кріпким.

Коли прийшов день нашого походу, неньо та ненечка поблагословили мене на дорогу. Розставсми си з ними з великов тугою в серци, якесь прочуте мавсми, що їх уже більше не увиджу.

Неньо дав минї черес, пятьдесять дукатів у нїм було угорських та мовив, що се на війну а як верну щасливо, то других тільки застану у нашого добродїя на загосподароване.

— Мене уже певно що не застанеш — казав чутким голосом, якимсь таким, що аж за серце фатав; — беспечнїйше може було би, що би і я з вами ішов, та минї вже якось непристїйно. На місци треба бути та гуцулів сокотити. Може і у нас дома буде що робити, то би дивували ся люде та питали: а де старий Куниш, наш давний ватага?... Иди, іди, сину! Най Бог тебе провадить! Може дасть Бог, що як вернеш з війни, то инакше, яснїйше май сонце свїтити ме понад Чорногорою.... Може о мандаторах будуть собі люде лише баїки оповїдати... Давби Господь, дав би то Бог!

Сїсти на коня не мавсмї сили. Штири легїнї-товаришї з фої ношї зладили та положили мене на них, рушили разом з війском. Іля, мїй побратим, був з ними.

Тямлю, що як ми вчинили ся на самїм вершку хребта чорногорського, там, де кїнчить ся гуцульська а починає ся угорська дара, там межи грунями Піп-Івана а Смотрижа, мої сестри, що аж там мене провозжали, стали плакати да голосити жалїбно; а гузарї, що лиш котрїй допаде до угорської землї, паде на

вколішки да землю сю ці: ує, а слёзи ллють ся по жовтім лиці, по вусах тих чорних. Гай, гай! Як оком засяг — тягнуло ся се враже військо гірськими пляями. Одні з півночі драпали ся на верх, а другі спускали ся вже на полудневу, сонічну землю; а утіха між ними така, що аж коні на поводах у руках прзали да тішили ся.

Поцілувавсми си з сестрами, взяв грудку землі в платину та на груди завісив — і рушивсми з гузарами на паршену змінну, на долю воєнну, непевну.

Ще й десять днів не минуло а вже сидівсми на своїм воронім та рядом з Ільом Іхав-сми. А одинайцятій днини уже нам кулі над ухом бриніли а мій вороний ішов си рівно з гузарськими кіньми та і голову маї висше у гору задер ніж инші, знать гуцульська, газдівська у нїм душа грала.

Дай пішло уже від того дня! Рік цілий тяр воювавсми да тиняв ся здовж цілого угорського краю.

Були дни і веселі, були і сумні. Був достаток да розкіш, але зазнавали ми і бід маї великих, тижні цілі голодні да холодні... Побратим мій Іля був зажди при м'ні; в одній ровті оба ми служили, в однім ряді їздили, з одного баняка і страву їли. Аж уже під коєць війни, як велике військо маї прийшло, не мож

було ради дати. На дебечинським полі була
 послідна наша побіда. Да сумна ся побіда бу
 ла для мене, босми на сій площі, на сій буй
 нов травою порослій рівнині, брата-Ілю оста
 вив, гей! да з кулею в серци! Спить він там
 спокійно, під степом муравою, да сумно му
 десь май дуже бути мусить, бо звідтам ніяке
 око наших гір синих да голубих не заздрить.
 Вітри тяр наші верхові там не заходя...

Перейшовши з войском границу, опинив
 си на турецькій султанській царі, межи
 свояцьким, християнським народом, межи ра
 ев болгарською.

Да зве. Їли Турки руже віддавати ба й конї.
 Менї май щасливе якось повело ся; бо нїм до
 нашої ровти дійшли, ніч темна запала; а я ніч
 ков утїкми да у Болгарів скрив ся. А у три
 доби, то і же гайдамакувавси на турецьким
 Балканї.

Справдили ся присони молодих лїт моїх. Кі
 лька років проживси там. Болгарські моло
 диці та мя голубили і милолись гуцульські.

Де який грїш заподїв ти, то в їх білих ру
 ках потапав. Дай дячи і ж вони минї за се по
 цїлунками горячими да обіймами жадними...

Да хоть се гори до наших подібні, хоть не
 раз, учувши шум ручаїв і шелест букового ли
 стя, здавало ми ся, що я ота в рідній сторонї,
 що чорногірські грунї над го. . . пивуть ся, а

під ногами синій Черемош клекоче, да всеж якась туга за серце фатала, нудьга мя страшна обгортала і не милі ми були і ті молодниці задунайські, і ті вина солодкі і ті барани товсті. Абих і головою мав наложити, а захотів сми доконечне добити ся у наші сторони.

Якось на четвертім році, яксми проживав у балканських горах, прибив ся до нас легінь з Ростоків, Гринько Гудинич; розбійник був се простий, да перед карою за кримінали усякі утік з нашої царі. Ми прийняли его в гайдуки до кумпанії, бо в людях ніхто неперевирав. Ми брали усякого, аби лиш міцний був, да капітана слухав. Отсей Гринь був першим живим духом, що ми вісти приніс з вітцівських сторін. Сумні вони були.

Зараз третого дня, як гузари перейшли за угорську границу, Мільнери з вояками повернули. Перша річ розілого мандатора була пімста на моім неню за мою зраду. Взяли-ж старця мого, голуба сизого, взяли его поспіаки, до міста клятого, до мурованої Коломиї завели, да там на ринку згубили як лиходія якого. На шибеници, да на високій, его біла, сива голова висіла; а християнський мир позганяли, а щоби дивив ся як бунтівник гине.

А мати, моя ненечка старенька, і місяцем не пережила смерти газди свого; заснула з болем як голубка по своїм голубі. Бай старому до-

бродієви нашому благочесному запекла душа тяр неперепустила. У льохах підземних да темних неволили за се, що буштівницьке місько хоругвами витав да хрестом святим по біт. гословив. Дай він, старій наш проволатор духовній, не вийшов з житем з тих мук і він спочив в неволи суворій дай его похорошили у одній могилі із лиходіями та ошуканцями.

Але Пап Біг усе сираведливій да Єго міць май велика. І на клятих Мільнерів прийшов допуст божій. У девять місяців від тої ночі як верховодці угорські зрадою погубили — та злягла мандаторка; уродила пса, — потвору чорну. Зам сць шерсти мало сесе чудовище чортівське дротц, а намісць зубів, гвізде із стали. Як тотя страшна урода прийшла на світ, пудній переляк взяв ся всіх, що при тім були. А потвора лише завилэ страшна да її утекла у борн чорні на біду да смагу гуцульського мира. Потвора утекла, а Мільнер утихомирив ся троха. Говорити о тім заказав людям і дальше манував, бай тїшив ся май. Ба не минуло і девять других місяців, уродила му жона ще май страшнійшу уроду — медведюка, що му кров з писка жбухала. І сес нествір з мур. зтом страшним утік від хреста святого; що ним знахарка хрестила ся, бувши при тім чудовищу. Не мав уже Мільнер що

дїяти у наших горах; люде хрестили ся перед ним як перед нечистим. Забрав жону-відьму, забрав скарби свої, що людським потом да кривдою збив, да із злочинів усяких нагріб і потїк ся десь в далекі царі, де ще сорома его люди не знали.

Довідавши ся о тім від Гриня, не видержавсми і доби за Дунаєм. Семигородськими верхами да полонинами добивсми си до наших гір да триваю серед них і на кусень хліба роблю. З добра вітцівського нічо не заставсми Салаш, полонини да царину нашу пороздавав Мільнер якимсь зайдам да і в паперах на них позаписував. Гроші, що неньо зложив був у панотця, пропали, як старого добродїя до неволї брали... От така моя парть!

Як осївсми на ново над нашов водою, довідавсми си, що тоті дїдьківські дїти, що їх Мільнериха породила, тривають там десь у скалах камінних, у темних борах да сиглах глухих, а як лиш велика віхола понад нашими горами ся лютить, то виходя із своїх ям, кривду людам чиня, маржину май що лїпшу, волів убивають і християнинови, як ся з ним де стрітя, не дарують. Да й нїяка куля тих звірюк не бере ся, — звичайно як чорта!...

**
*

Скінчив Никола оповідати, а ми сидїли мовчки, уняті красою его простої, народним пере

судом овіяної, новісти. Щиро признаю ся, що якась зависть взяла мене до того стрільця-гуцула; я завидів йому, що я сам не мав так дивної та нової зворушень молодости. З тої задуми вирвав мене якийсь проразливий рев, стогін звірячий, так повний болю і лянний, що хіба і до гробової дошки єго не забуду. Вслід за ним долетіли мене відгуки грімких вистрелів і голосні галайканя настухів.

Ми поспанлювали ся на рівні ноги і побігли тудя, відки доходив той гомін. Я побачив усіх жителів колиби наляканих і дуже бідкаючих. Найліпшого вола, що через бурю вилонив ся в огорожі та блукав в поблизьких гущавинах, нанав медвідь і убив на місци. Нарик бідного звіряти надбігли люде і не дали відтягнути убитого вола дальше як на сто кроків.

За хвилию ціле товариство наше мисливське стояло зібране над трупом вола.

— Тепер медвідь уже певний - - орік перший Новак. - - Не було випадку, щоби до трьох діб медвідь не вернув до убитої худоби ши... Лиш виждати тернеливо.

— Еей, ей! нане Новак, -- промовив перестрашеним голосом Никола, -- ліпше понехати того медведя; з чортом недобре воювати... Да се мусить Мільнеришин медведюк був...

Бог знає, чи нестягнувсми тоту потвору тим, щосми вам оповідав?...

Але ми не послухали пересудної ради старо го стрільця; а третого вечора пересвідчили ся, що се не був чортяка, але справдешний медвіль, з котрого клеваки маю і доси у себе.

ТАРАС БУЛЬБА

Повість з давних козацьких часів на Україні.

В сій повісті переказує ся про славного козацького отамана-Запорозжця, Тараса Бульбу, як він провадив борбу з ворогами-Ляхами і з якою завзятістю боронив він волі України.

Не було у старого Бульби пощади для ворога, а навіть, коли його молодший син Андрій, через красуню-Ляшку перейшов на сторону її батька, ворожого воєводи, і пішов з ворогами проти своїх, старий Бульба злапавши Андрія, стягнув з ворожого коня і забив сина-зрадника.

Старшого сина, Остапа, який був вірний Січчю, зганяли Ляхи і в страшний спосіб замучили в Варшаві.

Хто хоче знати, як Тарас відстояв ся на Ляхах за муки Остапа, і якою смертю згинув Тарас, коли Ляхи злапали його, нехай перечитає собі сю книжку.

Книжка ся має 208 сторін друку і багато ілюстрацій.

З неї довідається, як перед сотками літ борюли ся Запорозжці з ворогами за волю України і тому кожний Українець повинен купити собі сю книжку. **Коштує 50ц.**

— Б У К В А Р —

початкова книжка для науки дітей, яку кожний Українець котрий хоче аби його діти навчились читати в рідній мові, повинен купити для своїх дітей і учити їх читати по українськи.

— Д З В І Н О К —

Перша українська дїточа часопись в Канаді.

Не вистарчить того, коли ви сами читаете може дві, або три, чи й більше українських часописей, а ваша дитина не читає нічого, або даєте її читати свою газету, яка для дитини є не зрозумілою і не інтересною. Для дитини треба дїточої часописи і тому ви повинні передплатити для неї часопись "ДЗВІНОК".

Knyharnia tm, T. Shevchenka, 590 Pritchard Ave., Winnipeg

Молитвеник "Християнської Родини"

НАИБІЛЬШИЙ І НАЙКРАСШИЙ МОЛИТВЕНИК, ЯКОГО В НАС ДО СЕЙ ПОРИ ЩЕ НЕ ДРУКУВАЛОСЬ!

Виглядає поважно, має 816 сторін. Є в ній 242 різних молитов, 3. Акафисти; є й науки для супругів, відтак є всі Богослуження цілого року і календар з пасхалією. — Є й науки на кожне свято в цілім році, а також 37 пісень. Образців в ній є 60.

Оправлений в імітацію шкіри зі золоченими вишивками, з червоними берегами і з футералом коштує вже разом з переспакою \$2.50

Оправлений в ширшову шкірку з золоченими берегами, з заокругленими рогами і з футералом коштує вже разом з переспакою \$3.00

Сей молитвеник ми видрукували окремо для мужчин, а окремо для невіст, тому хто замовляє його, най напише для кого хоче купити його.

ПЕРЕСТОРОГА:— УВАЖАЙТЕ, ЩО ТІЛЬКИ ТІ МОЛИТВЕНИКИ СУТЬ ПРАВДИВІ, КОТРІ ЗАОСМОТРЕНІ ПЕЧАТКОЮ І ПІДПИСОМ НАШОГО ПРЕОСВЯЩЕНОГО ЄВІСКОПА КИР. НИКИТИ.

Гроші і замовлення посилайте на адресу:

Кныгарнія ім. Т. Шевченка, 590 Pritchard Ave., Winnipeg

КОБЗАР

Тараса Шевченка

Є се труба на 516 сторін друку книжка з численними ілюстраціями в гарній кольоровій оправі.

ЦІНА ЛИШЕ \$1.00

Кныгарнія ім. Т. Шевченка, 590 Pritchard Ave., Winnipeg

